

TRADICIÓ LLITERÀRIA, IDENTITAT I MODEL DE LLENGUA PRÒPIA EN VALÈNCIA

Àngel V. CALPE

Real Acadèmia de Cultura Valencianá (RACV)

ABSTRACT

The author points out that there has been a long specifically Valencian literary tradition that has shaped the cultural identity of the Valencian people. It is reported that current problems of identity and about the language of Valencians come from losing this tradition, that has been regarded by some scholars as low in quality because of the model of language in which it was written. In fact, this anomalous situation is related to the attempts of Catalan linguistic planning to deny literary status to the Valencian language. Admitting that the modern Catalan language is mainly based on the dialect spoken in Barcelona, all literature written outside that model of language is considered dialectal and inaccurate for usual reading, teaching or learning. The attempts to form a substandard variety of the Catalan language for the use of Valencian people has caused many distortions in the confidence and linguistic identity of its users. The need of a specific codification for the Valencian language connected with its own literary tradition and the current speech of its users, within the framework of the Occitano-Romance diasystem, is established as essential for a good and positive language planning in Valencia and for overcoming the current linguistic conflict among the users of this language.

El present article pretén reflexionar sobre el conflicte que ha sacsat la societat valenciana, en especial durant els darrers vinticinc anys, en relació a la seua identitat, la seua cultura i la seua llengua pròpies. En particular intenta donar relleu a un aspecte, la lliteratura valenciana com a factor definitori de l'identitat cultural, tractat a sovint secundàriament per aquells

que han analisat este tema en anterioritat. En general s'accepta que la tradició literària (TL) és un dels factors que constitueixen l'identitat autopercebuda d'una societat o cultura. Si bé existix la tendència a considerar una relació biunívoca entre llengua i literatura (és dir, una llengua dona una única literatura i una literatura correspon a una única llengua), diversos autors justifiquen que, en realitat, una TL no té perquè coincidir, necessàriament, en les fronteres lingüístiques (Salminen, 2003). Est acostumat teòric és plenament aplicable a la societat valenciana i d'ell es deriven dos implicacions complementàries: a) Normalment, els valencians no han percebut que la seua TL estiguera llimitada estrictament a la literatura escrita en llengua valenciana, sinó que generalment consideraven inclosa la producció dels autors valencians en unes altres llengües (sobre tot castellà pero també llatí i inclús àrap i hebreu). b) En segon lloc, la vinculació de la llengua pròpia dels valencians a unes altres modalitats lingüístiques veïnes (tant en el català com en l'occità/lle mosí) ha segut tradicionalment compatible en una percepció diferenciada de la TL en valencià, que s'ha considerat estrictament valenciana (TLEV). És més, esta TLEV ha servit de fonament per a justificar l'us de formes lingüístiques privatives, moltes d'elles en una llarga tradició escrita. A lo llarg de les pàgines següents em proponc ilustrar com esta percepció consuetudinària que els valencians tenen de la seua TL ha dominat sense discussió fins a finals del segle XIX. És a partir de la Renaixença quan l'aparició de nous marcs teòrics i ideològics comencen a plantejar alternatives a la TLEV, en implicacions sobre l'identitat sentida pels valencians com a poble/societat/cultura i, més concretament, sobre el model de la llengua pròpia.

Sent est un treball eminentment formal, permetrà el lector dos llicències estilístiques ocasionals per a allaugerar-ne un poc la nostra línia argumental: el recurs a algunes gotes ocasionals d'ironia i l'autoreferenciació "acp" = "València" (país sancer, evidentment) i "nosatres" = "els valencians".

¿Existix una tradició lliterària estrictament valenciana (TLEV)?

Va existir sense dubte i la podem donar per oficialment iniciada en la traducció del *Valeri Màxim* (1395) feta per Antoni Canals, que no solament és el primer que parla específicament de llengua valenciana, sinó que ho fa en oposició a la catalana, marcant una trajectòria d'independència sociocultural de València respecte als països veïns³. Si estudiem les obres biobibliogràfiques clàssiques valencianes (les de Josep Rodríguez, Vicent Ximeno, Pastor Fuster, Gil Polo, etc) observem que arpleguen exclusivament els escriptors del Regne de València (o molt vinculats biogràficament a la nostra terra), en independència de la llengua en que escriuen. És en la Renaixença quan, sentint la necessitat de reivindicar la llengua pròpia, es passa a reclamar la TL en valencià, assumint que els autors que escriuen en castellà formen part de la lliteratura espanyola. Llombart recopila en *Los fills de la Morta-viva* (1883) els escriptors que escriuen en valencià, Almela i Vives fa lo mateix en *La literatura valenciana* (1934) i, per no fer-ho llarc, inclús Sanchis Guarner en la seua obra emblemàtica *La llengua dels valencians* se centra, lògicament, en les vicissituds de la llengua en València i en la lliteratura feta en València. No obstant, en est últim autor és evident l'intenció de connectar la TL en valencià en la TL catalana⁴, sent un antecedent de l'atra gran línia que tractarem més avant, igual que farem en la TLEV.

3.- No és esta la primera mostra de la lliteratura valenciana, pero sí la primera volta en que apareix la consciència de valencianitat de forma expressa, además en una època molt primerenca de l'etapa cristiana del Regne de València i quan comencen a conformar-se les identitats nacionals dels diversos pobles d'Europa.

4.- La primera edició de *La llengua dels valencians* (1933), corresponent al número 4 dels *Quaderns d'Orientació Valencianista* de l'editorial l'Estel, és molt més taxativa en l'afirmació de la valencianitat de la llengua i de la tradició lliterària pròpia que les revisions de 1960 i 1967, molt més conciliadores en la vinculació al català, la subordinació en el nom de la llengua i en la renúncia a formes llingüístiques genuïnes.

Voldríem fer notar dos punts importants:

A) Fins a la Renaixença, la TLEV no es posava en dubte ni hi havia problemes en l'identitat valenciana d'esta, pero tampoc es donava massa importància ni a la relació/vinculació sincrònica en el català o unes altres llengües occitanorromàniques ni a l'orige de la llengua, que sempre es nomena "valenciana". Es poden constatar en estos segles testimonis convençuts de que la llengua va ser duta pels repobladors (no exclusivament catalans, per cert) que acompanyaren al Rei Jaume I pero també abunden partidaris d'una continuïtat en el llatí pre-musulmà. En ambdós casos són freqüents les consideracions més o manco chauvinistes, sobre la major gràcia o superioritat expressiva de la llengua valenciana respecte a les veïnes. Conforme nos alluntem del nostre Segle d'Or (XV), s'observa una tendència a diferenciar entre la llengua antiga pròpia dels clàssics, a sovint nomenada "llemosina", i la contemporànea o "valenciana". En tot cas, estes diferents interpretacions no tenien repercussions pràctiques quant a la valencianitat i especificitat de la TL pròpia.

B) Quan en la Renaixença es reprenen els contactes culturals i literaris en els antics estats de la Corona d'Aragó i en les terres occitanes (també en plena fase d'efervescència literària), es resalten els vincles comuns i s'apela al "llemosí" per a referir-se a una idealisada llengua clàssica comuna característica de la poesia trobadoresca i com a denominació laxa que inclou a tots (des de Limoges a la Provença passant per Catalunya i València) sense molestar, a lo manco en principi, a ningú. Açò permet la plena compatibilitat entre l'identitat, diríem, local (valenciana), i una altra identitat més general (llemosina) en una relació que podria recordar-nos a la que s'establix, per eixemple, entre lo "espanyol" i lo "hispanic". La comparació, no obstant, és imperfecta, perque en el cas del "llemosinisme" s'acceptava en general que els segles d'evolució divergent obligaven a una certa autonomia en el desenroll de la llengua literària moderna de cada nacionalitat. La referència al símil de "les branques germanes" provinents d'un "tronc comú" eren freqüents, pero

deixaven clara la consciència d'igualtat i de no supeditació de cap modalitat lingüística a una altra, ni tan sols a nivell nominal. Per sorprenent que a hores d'ara puga paréixer, en aquells temps la defensa d'una tradició literària pròpia, específicament valenciana i en valencià no era incompatible en creure o defensar que valencians, catalans i provençals (hui diríem occitans) formaven una única comunitat lingüística, com ho demostra, sense anar més llunt, el cas de Llombart (Almela i Vives, 1985: 39-40).

Esta concepció d'unitat en la diversitat i de reivindicació de la valencianitat es pot seguir per tot el segle XX en autors com Lluís Revest, Carles Salvador, Josep Giner (López, 2001b), Nicolau Primitiu, etc. Però potser un cas paradigmàtic a este respecte siga el de Faus i Sabater, intel·lectual valencianista un tant oblidat per haver caigut enmig dels dos sectors enfrontats durant la transició. En el seu "*Resum històric de la Llengua valenciana i dels seus escriptors*" observem que considera irrenunciable el nom de *llengua valenciana*, el qual documenta àmpliament en totes les èpoques i autors. Només arreplega autors valencians o vinculats a l'història de la literatura valenciana *sensu stricto* i, quan parla de llengua valenciana, és evident que es referix únicament a la llengua pròpia dels valencians, la qual considera herència directa del llatí. De fet, quan tracta dels filòlegs i gramàtics que han estudiat l'idioma, rónegament inclou els valencians i, a pesar de defensar les Normes de Castelló, ignora qualsevol referència a la codificació fabrista. De fet escriu el seu llibre en les Normes ortogràfiques originals, sense les modificacions que s'han introduït posteriorment per a encaixar-les en la doctrina dictada per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). No obstant açò, arreplega un mapa de l'àrea a on es parla la *llengua valenciana* en "diferents particularitats i formes dialectals", que inclou València, naturalment, però també Catalunya, les Balears, Andorra, el Roselló i l'Alguer (Faus i Sabater, 1980: 76).

La lliteratura en valencià dins de la TL catalana (TLC)

La Renaixença catalana marca un punt d'inflexió en el concepte que els catalans tenen de la seua llengua. Tradicionalment s'acceptava, com en València, una comunitat en l'antiga llengua dels trobadors i en els atres parlars ultrapirinencs. De fet, també el llemosinisme estava present, encara que la maduració del nacionalisme català favorí la reivindicació de l'identitat llingüística catalana, inicialment tampoc incompatible en l'occitanisme. En un treball destinat a convèncer al públic il·lustrat de que el català és una llengua, J. Aladern no dubta en prendre testimonis valencians i d'uns atres llocs. És aclaridora la relació que fa dels dialectes catalans: "*lo català, dialecte andorrà, lo valencià, dialecte mallorquí (parlat a las illas Balears, ab lleugeras variants), dialecte rossellonés, dialecte alguerés, dialecte aranés, dialecte ribagorsá, dialecte bearnés, dialecte montpellerí, dialecte gascó, dialecte tolosench, dialecte poiteví, llemosí clàssich*" (l·listat tret dels títuls dels apartats d'Aladern, 1903: 31-47). És curiós fer notar que, encara que inclou totes estes variants llingüístiques dins dels dialectes catalans, ni el valencià ni el llemosí clàssic reben este qualificatiu expressament. Per una atra banda, és notòria la natural acceptació com a "catalanes" de modalitats que actualment es classificarien dins de l'occità.

No obstant, pronte queda en evidència que açò no és suficient. Els teòrics de la llengua catalana passaran a defensar la seua independència completa respecte als atres parlars occitans. La codificació que Fabra fa de la llengua, basada en el dialecte barceloní del català, suponen en la pràctica una ruptura en els parlars dellà dels Pirineus (al temps que dificultarà la plena adaptació del valencià a la seua norma⁵). La justificació teòrica es

---

5.- Encara que la seua valoració es l·limita al valencià, al català i a les varietats balears, excloent el restant del diasistema occitanorromànic, G. Bibiloni reconeix que la preferència de Fabra per la morfologia dialectal del català oriental ("*el català que ara es parla*") a l' hora de conformar l'estàndart català modern supongué una fragmentació de la morfologia "catalana" que "*ha constituït, a partir d'aleshores, un dels esculls principals en l'estandarització del català*" (Bibiloni, 2000: 114). En la mateixa línia: Saragossà, 2002: 90-93.

pot seguir, per eixemple, en el document publicat per P. Fabra en 1934, *Desviacions en els conceptes de llengua i pàtria*, en el que crida a l'orde als veleïtosos. Per una banda se trenca el diasistema occitanorromànic pels Pirineus, negant les lligaces històriques, llingüístiques i literàries en les terres d'Oc, en França, i per una altra s'intenta impondre el nom de *llengua catalana* i la nova normativa ortogràfica i gramatical al valencià i mallorquí en Espanya. Es tracta, en resum, d'una doble maniobra secessionista pel nord i expansionista pel sur, en la que el nacionalisme català conseguia una llengua pròpia i diferenciada, arrancada del diasistema occitanorromànic, que li permetia justificar una expansió territorial. La vinculació entre llengua i nació, tan pròpia dels nacionalismes europeus coetàneus, és adoptada pel nacionalisme català que fa equivaldre l'àrea llingüística "catalana" a la Gran Catalunya o als Països Catalans (la terminologia depén del grau de jacobinisme del corrent ideològic que la propugne).

L'història de la lliteratura també quedava, llògicament, afectada. La TLC s'apropiava de la lliteratura del Segle d'Or Valencià, època en que la lliteratura clàssica en Catalunya era molt fluixa. Com diu el català Miquel i Planas en el seu *Cançoner satírich valencià dels segles XV y XVI*, 1911:

Vist el cas desde Catalunya estant, no hi ha pas dubte de que, com més els valencians extremen les pretensions a l'autonomia de la llur varietat idiomàtica enfront el català, major necessitat hi ha per part nostra de reivindicar la unitat llingüística de les gents qui poblen la faixa llevantina de la península ab les illes balears. Sobre tot respecte de Valencia, el nostre interès creix al considerar la preponderancia que assolí la escola poètica valenciana en el segle XV. Privar a Catalunya y a sa literatura de l'aport que representa la producció de les lletres valencianes d'aquella època y fins ben entrada la setzena centuria, fóra deixar la nostra historia literaria trencada al bell-mig de sa creixença y ufanor; més encara: fóra arrencar de la Literatura Catalana la Poesía quasi per enter, car en cap altre moment, abans de la

renaixença, ha arribat a adquirir l'esclat ab que se'ns apareix mercès als Ausias March, als Roiç de Corella, als Jaume Roig, als Gaçull, als Fenollar y atres cent més.

Mantenir aquest principi d'unitat literaria es, donchs, d'un gran interès pera'ls catalans...

(citat en: Calpe i V. López, 2002: 11)

Més allà de considerar simplement que les lliteratures valenciana i catalana són la mateixa es situa la tradició lliterària valenciana estrictament catalanista. Esta és relativament recent, arranca de principis del segle XX⁶. Considera que la llengua i la tradició lliterària de Catalunya i València són comunes, pero les seues implicacions van molt més allà de la pròpia lliteratura. Segons esta concepció, reconéixer l'unitat llingüística entre el valencià i el català implica, d'entrada, renunciar al gentilici "valencià", històric i tradicional per a la nostra llengua. Implica també la subordinació a la codificació de la llengua emesa des de Barcelona per tal de conseguir una llengua culta uniforme. Tal subordinació del valencià respecte del català es basaria en consideracions llingüístiques (el valencià seria només un dialecte, entés en el sentit pijoratiu d'una variant vulgar de la llengua "alta", la catalana, que ha de servir de base a la norma lliterària), en supostes raons històriques (la llengua hauria segut duta pels colonisadors catalans durant l'Edat Mija) i en raons sincròniques (major pes demogràfic de Catalunya i suport sociopolític més ferm a la llengua pròpia com a símbol nacional i de cultura)⁷. Per una atra banda, no es

---

6.- Tenim l'antecedent de B. Oliver en 1876 (citat en Company, 1988: 273), pero no passa de ser un cas aïllat en València fins a que l'influència del puixant nacionalisme català en l'incipient valencianisme polític es materialisà a principis del segle XX, contant en la decidida participació de dos valencians formats en Barcelona, Miquel Duran i Tortajada i Manuel d'Espinosa.

7.- Vore, entre atres, Sanchis Guarnier, 1985: 21.

tracta d'una mera teoria llingüística sinó que, com hem dit adés, té innegables connotacions ideològiques. Només cal revisar la lliteratura científica al respecte per a comprovar com els partidaris de l'anexió llingüística usen sistemàticament una terminologia no neutral en una forta càrrega política vinculada al nacionalisme català: Països Catalans (front al més exacte i respectuós, dins d'esta teoria, 'països de llengua catalana') i País Valencià (front als històrics 'València' i 'Regne de València' o a l'oficial 'Comunitat Valenciana'). Ya hem comentat que l'històrica i tradicional denominació "llengua valenciana" passa a estar proscriu i inclús abunden les locucions com "la nostra llengua" per a evitar parlar de "valencià". En uns altres casos, afortunadament en menor difusió, es preconisa l'us de tèmens com 'català meridional' per a referir-se al valencià o la fragmentació del valencià no ya en subdialectes (valencià septentrional, valencià central o apichat, valencià meridional) sinó en modalitats llingüístiques de gentilici propi que fan perdre de vista la coherència bàsica del valencià com a tal (castellonenc, alacantí –p.e. Colomina, 1985: títul i pp. 59-60–. Cf. Company, 1988, per a una crítica sobre el tractament onomàstic valencià fet des del catalanisme).

Els efectes de l'importació de la visió catalana de la llengua respecte a la TL implicaven, lògicament, trencar en la costum autòctona que només tenia en conte els autors valencians. La tradició lliterària catalana passava a ser *també* l'única vàlida per a València i es descartaven les centrades exclusivament en els escritors valencians per considerar-les *incompletes* i *parcials*. Com hem dit, a lo manco des del segle XIX la lliteratura catalana ya donava com a propis tots els grans autors valencians del segle XV, el nostre Segle d'Or. Pero, una vegada contabilisats els escritors valencians de relleu, se n'oblidaven de la producció lliterària valenciana. De fet, les diverses "Història de la lliteratura catalana" que s'han editat, llevat de les més extenses i completes, ignoren pràcticament els autors valencians que, en tot cas, són citats de forma accessòria i fòra del seu context valencià. Açò ocorre per dos motius bàsicament. Per una banda per l'es-

cassa valoració que els crítics catalans tenen de la lliteratura feta en València. Per una altra, perquè les realitats històriques, culturals i llingüístiques de València i Catalunya no són homogènies. En la pràctica, s'han de tractar les dos TL com a realitats diferents o, simplement, ignorar la valenciana. Per exemple, quan es parla de la Renaixença, s'expon el tema i, en acabant, com a molt, s'afeg un apèndix o un paràgraf sobre "[La Renaixença a] el País Valencià"; però és pràcticament impossible tractar el tema de manera global. En cada país que supostament parla català l'història de la lliteratura segueix camins paralels, en punts comuns però sempre diferenciats i ignorant, com sempre, els vinculs en els occitans. Centrar-se en una implica oblidar l'altra mentre que barrejar les donades implica descontextualitzar i desinformar al lector. Este fet ve determinat per l'història: "la desconnexió total entre Catalunya i València, iniciada ja al segle anterior [XV], dona lloc a una secessió llingüística." (Carbonell et al., 1986: 216). Prenent com a exemple l'obra citada, titulada *La lliteratura catalana dels inicis als nostres dies*, veem com es dona un tractament diferenciat a la lliteratura creada en cada país. Cada volta que es parla de València, es fa en una apartat, quedant en evidència els ritmes distints i paralels de l'evolució cultural i lliterària dels dos països. Ademés, conforme nos alluntem del segle XVI la presència de l'aportació valenciana a una història lliterària supostament comuna es fa progressivament testimonial. En tot el segle XIX, a penes si se fan dos o tres mencions a València com a centre editorial o al *Tirant* com a precedent principal de la novela catalana. Ni tan sols quan dedica un apartat a la novela catalana escrita en castellà s'enrecorda d'autors valencians com Boix o Blasco Ibáñez. Es com si en els últims dos segles els valencians no haguerem aportat res ad eixa tradició lliterària, insistixc, supostament comuna. En realitat, ahí està la trampa. Els autors d'esta obra conceben la tradició lliterària catalana com això, estrictament catalana. Únicament recorren als autors valencians d'una manera instrumental, per a omplir buits i donar coherència a la seua trajectòria cultural.

En la mateixa línia es troba *Iniciació a la història de la literatura catalana* de Bosch i Puimedon, que li dedica un paràgraf a la resta de terres catalanes en el seu capítol sobre la renaixença (p.180) i un altre a Teodor Llorente. En dos paràgrafs més s'espolsa el teatre i la premsa satírica (quadro de costums) i hem d'esperar a Vicent Andrés Estellés (i gràcies) per a que troben un autor valencià digne d'estar en les seues pàgines. Un patró paregut el trobem en el llibre de text *Història de la literatura catalana* d'Anton M. Espadaler (1993).

Podríem seguir *ad infinitum* fins que aplegàrem a històries elaborades des de València, encara que fora per partidaris de l'unitat lingüística, per a que l'aportació dels valencians fora tinguda mínimament en compte (això sí, sense excedir-se)⁸. Com ara, en el llibre de text *Invitació a la literatura catalana amb pròleg de Joan Fuster* (Salvador, Escrivà, 1986) es dedica un apartat relativament detallat a la producció valenciana dins de cada capítol (admetent implícitament, per cert, que es tracta de *continuum*s paral·lels que no apleguen mai a mesclar-se entre sí). En qualsevol cas, es tracta d'històries *ad hoc* destinades al consum dels "valencianets", sense ambició d'arribar a ser llegides pel consumidor "general" de recursos lingüístics en català. Cal recórrer als productes "monogràfics" dedicats a la "*lliteratura catalana al País Valencià*" per a obtenir una informació més detallada sobre lo que s'escriu ací, encara que sempre en la llacuna dels escriptors censurats per motius ideològics pel fet d'escriure estrictament en valencià.

Es podria alegar que açò no és cap de discriminació basada en prejudicis ni menysprea l'aportació valenciana a eixa cultura supostament comuna, sinó que es fonamenta en la falta objectiva d'una producció en

---

8.- L'excepció serien obres enciclopèdiques com l'*Història de la literatura catalana* de Martí de Riquer (1964), que per la seua extensió sí que donen més informació sobre els autors valencians més moderns, encara que normalment es repeteix el patró citat de tractar cada tradició literària en apartats/paràgrafs diferents.

valencià digna de formar part d'una història de la lliteratura. Però això només es pot entendre des d'una profunda i manifesta ignorància de la nostra història i de les obres escrites en València i en valencià, des d'un enquistat sentiment d'inferioritat o un aborronador autoodi que no nos du a cap de lloc (positiu). Per desgràcia, esta interpretació de la TLC que tan poc té en conte als autors valencians s'ha vist amplificada socialment des de 1982 per haver passat a formar part de la doctrina curricular impartida en les escoles valencianes. Aixina tenim la pràctica totalitat dels llibres de text de "*Llengua i literatura*" (sense especificar quina) presents en les nostres aules, marginaven sistemàticament als nostres autors patrimonials. És sorprenent el rebuig que alçà entre certs sectors fortament ideologisats de l'ensenyança valenciana el decret de la Conselleria de Cultura que canviava eixos continguts curriculars i impulsava el coneiximent entre els alumnes dels autors valencians. Per a molts estudiants fon una sorpresa descobrir que entre els segles XVI a XX també han existit escriptors valencians que han seguit conreant el seu idioma, com sorprenent els resulta el model de llengua (llògicament, valencià), en que escrivien estos autors.

No fa molts anys, encara hi havia qui creïa que en la València d'entre mitan del segle XVI fins a la Renaixença hi havia un buit total en el cultiu de la llengua. Afortunadament l'historiografia va rectificant i ve a posar les coses en el seu lloc. Per eixemple, Ferrando i M. Nicolás (1993) o Ferrandis i Olmos (1993), cadascú en els seus matisos, relativisen eixos temps de "decadència". Esta línia s'ha complementat en raonades defenses de la nostra lliteratura de l'últim segle i mig (Sirera, 1995. Saragossà, 2002: 128-134). No obstant, est esforç per recuperar la nostra memòria històrica s'ha quedat a miges i no ha aplegat fins a l'últim terç del segle XX. Els autors valencians que s'han mantingut fideïls a la tradició lliterària estrictament valenciana encara seguixen "misteriosament" desapareguts de les històries oficials (llevat del cas recent d'Ahuir i A. Palazón, 2001), com tindrem ocasió d'analisar a continuació.

El conflicte llingüístic i TL valenciana: la lliteratura en Normes de la RACV

Com hem vist, tradicionalment en València la tradició lliterària està marcada per dos fets: es parla d'autors valencians (o clarament vinculats a València) i no es classifiquen segons la llengua en que escriuen. És en aplegar a la Renaixença quan, conscients del retrocés de la llengua pròpia respecte al castellà, alguns autors comencen a considerar únicament als escriptors que escrivien en llemosí-valencià, pero més per resaltar l'importància i continuïtat de la lliteratura en llengua valenciana que no en intenció de negar la valencianitat dels altres escriptors. No obstant, no serà esta l'última escissió de la lliteratura valenciana.

L'irrupció violenta del conflicte identitari entre catalanistes i valencianistes s'ha traslladat a l'interpretació que cada sector ha donat a la nostra història lliterària. D'entrada, s'ha perdut la perspectiva global d'història lliterària comuna a *tots* els valencians. No solament s'ha assumit l'exclusió dels autors que publiquen en castellà sinó que, dins de la llengua pròpia, hi apareixen dos trayectòries diferenciades que s'ignoren mútuament.

Per ad aquells que han defés l'anexió llingüística, una de les consignes més repetides és afirmar que tots els valencians que cultiven o es preocupen per la llengua són partidaris de l'unitat llingüística en el català i, en conseqüència, tots escriuen d'acort en les "Normes de Castelló consolidades"⁹. La consigna simètrica és que no hi ha cap d'escriptor mereixe-

---

9.- No analisarem ací la falàcia que disfrassa baix l'eufemisme "Normes de Castelló consolidades" totes les modificacions que s'han fet a la redacció original que, per cert, era molt deficient en algunes bases com la 13, que regula l'escriptura dels sons palatal africats sort [tʃ] i sonor [dʒ] i el palatal fricatiu sort [j] (Normes, 1933: 8-9). En realitat, les "adaptacions" de les Normes del 32 començaren, com aquell que diu, només signar-les, com es pot comprovar en les redaccions significativament diferents de la mentada norma 13 en el text original (AVL, 2003: 13) i en l'edició feta per l'Ajuntament de València pocs mesos després (Normes, 1933). Per una altra banda la "consolidació" a que fan referència els partidaris de l'unificació de valencià i català també afecta a gramàtica i lèxic, com es

dor de tal nom o valencià preocupat per la seua llengua que puga defensar el particularisme lingüístic o usar un altre model de llengua alternatiu. I com, dogmàticament, no poden existir, en la pràctica es nega l'existència dels que hi ha (o dels que som). Els que diuen/diguem defensar o escriure en les conegudes com a Normes d'El Puig o de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, en aquells infreqüents casos en que som percebuts com a sers reals en corporeïtat física pels partidaris de l'unitat de valencià i català, som (des)qualificats en un ampli ranc de consideracions que van des de: "*pobres ignorants manipulats que algun dia veuran la llum*" a "*perillosos enemics de la nostra llengua subvencionats, encara avui, pel fantasma d'Abril Martorell*". Evidentment se nos nega qualsevol vinculació a la persistent tradició valencianista estricta de tot el segle XX (és difícil explicar cinc segles de TLEV en tèrmins de "*és una grollera manipulació de la dreta espanyola*") i, en qualsevol cas, se silencia sistemàticament l'obra feta per este sector de la cultura valenciana (i en valencià) en els darrers vinticinc anys. Eixemples d'esta discriminació conscient els podem trobar fàcilment, pero per no fer-ho llarg citarem solament un parell de casos.

El *Panorama d'història de la llengua* de Ferrando i Nicolás (1993) no diu en el títol de quina llengua parla, ya que es tracta d'un obra feta des de la "perifèria" (segons la doctrina lingüística que segueix) i al seu públic potencial no li agrada el gentilici "catalana" aplicat a la seua llengua. És per això també que presta més atenció de lo habitual en estos treballs a la realitat sociolingüística, als autors i als estudiosos de l'idioma de les Balears i de València, encara que obvia als altres països del diasistema occitanorromànic. Les poques referències que es fan al "secessionisme"

---

pot comprovar en Bonet, 2000, en especial els capítuls 1, 2 i 4. Sobre l'intrahistòria del procés, és aclaridora la correspondència entre Sanchis Guarner per una banda i Josep Giner i Joan Fuster per una altra, arplegada per A. Ferrando en: Sanchis Guarner, 1993: XXX-VII-LXII.

lingüístic sempre interpreten l'orige en clau política. Sociològicament, se li atribueix la defensa d'un bilingüisme castellanisador que explica el seu anticatalanisme (o la resistència a acceptar la "catalanitat científica") com una forma d'autoodi generat per la mala consciència en abandonar la llengua pròpia. Vists estos arguments, no pot estranyar que no es faça cap menció a les aportacions culturals o lliteràries que puga haver fet el valencianisme estricte en els darrers trenta anys. Tampoc pot sorprendre la poca importància que se li dona al mateix conflicte valencià-català, en quant a identitat i en quant a codificació, a pesar de reconèixer en diverses ocasions el problema de la diglòssia entre el català central i les zones perifèriques (p.e., pàg. 209). En tot cas, no hi ha cap de menció a la vinculació d'este "secessionisme" en la llarga tradició d'intellectuals valencianistes que han insistit en la personalitat de la llengua i lliteratura valencianes.

Qui sí que reconeix esta vinculació i, además, gosa posar noms ad alguns dels protagonistes, és JL Sirera en la seua *Història de la Literatura Valenciana*:

"Xavier Casp i Miquel Adlert, per exemple, rebutjaran pràcticament tota la seua obra; millor dit, abjuraran del seu suposat catalanisme, per adherir-se a una concepció de la cultura valenciana, *regionalista* però no pas nova perquè *mutatis mutandis* és la del gruix dels renaixencistes decimonònics valencians." (1995: 551).

Esta *història* adopta una actitud clarament positiva cap a la lliteratura valenciana en general i cap a l'escrita en valencià en particular. Sense caure en una autocomplaença buida, l'autor reivindica els valors i qualitats de la nostra lliteratura, *també* de la Renaixença i del segle XX, a pesar de les dificultats històriques que han acompanyat a la creació en valencià. No obstant, també ignora completament la lliteratura feta al voltant de les Normes de la RACV i, al remat, la cita que hem reproduït devé un cas aïllat.

D'estos dos exemples es pot criticar l'enfocament parcial i incomplet que es fa del tema. Existix una clara tendència a no analisar les causes reals del conflicte i a no citar explícitament els autors/autores que en formen part. A partir d'estos texts resultaria impossible conèixer ad aquells que escriuen segons les Normes de la RACV o accedir a la seua obra publicada. Açò és criticable per l'intencionalitat de silenciament que es pot atribuir als autors pero, en tot cas, parlem de síntesis històriques i lliteràries en les que, necessàriament, no pot estar *tot*. Molt més difícil de justificar és el cas del Departament de Filologia Catalana de l'Universitat d'Alacant, una de les línies d'investigació del qual va acometre la tasca de "censar" tots els autors contemporàneus en valencià per a posar a la mà dels investigadors una completa base de donades en que registrar les seues obres publicades, els diversos premis lliteraris obtinguts, etc. L'objecte declarat dels desenrolladors del projecte és conseguir "*la major quantitat d'informació possible sobre l'activitat cultural i literària que s'ha desenvolupat al País Valencià durant els últims trenta anys.*"¹⁰ És per açò que encara és més notòria l'absència dels autors que escriuen en les Normes de la RACV. És inacceptable que no arreguen els premis lliteraris més específicament relacionats en el valencianisme estricte (Lo Rat Penat, l'Associació d'Escriptors en Llengua Valenciana, l'Ateneu Cultura de Paterna, la Taula d'Autors Teatral, l'associació cultural "El Piló" i tants altres), pero és que falten inclús premis com els "Ciutat de València", concedits anualment per l'Ajuntament del Cap i Casal en diverses categories en valencià i en castellà, no sabem si pel fet d'haver concedit diversos guardons a obres escrites en eixe corpus llingüístic. L'exclusió sistemàtica dels autors valencianistes d'esta base de donades només pot tindre dos explicacions:

10.- Projecte d'investigació *Literatura Valenciana Actual*, Projecte de recerca: "Dades bibliogràfiques dels/de les escriptors/res valencians/nes actuals (1968 - 1998)", coordinat per Gabriel Sansano, <<http://www.mmlab.ua.es/lletraferit/>> [Consulta: 25 d'abril de 2003]

- a) Es considera que, en efecte, existix una lliteratura en llengua valenciana (segons la normativa de la RACV) diferent i separada de la lliteratura en valencià (entés com a subestàndart de la llengua catalana);
- b) Es practica una censura informativa selectiva guiada per motius estrictament ideològics, absolutament inacceptable en el món acadèmic.

Trie el lector la possibilitat que més raonable li parega encara que “b)” és la resposta correcta per a un chicotet pero influent sector del món acadèmic, de l’educació i, inclús, dels bibliotecaris¹¹, que han conseguit “invisibilisar” durant molt de temps els consegiments del valencianisme cultural particulariste. Açò és una conseqüència directa del dogma comentat i reiterat com un *mantra* pels “entesos” de la cultura catalana (en especial pels valencians): no existix “cultura” ni “lliteratura” fòra de la sacrosanta “unitat de la llengua”. El problema és que açò no solament és fals, sinó que ademés és cada volta més insostenible en un món globalisat.

L’extensió i consolidació de les Normes de la RACV no va ser fàcil, a pesar de l’ampli recolzament social i intellectual que reberen en l’acte celebrat el 7 de març de 1981 en El Puig de Santa Maria (d’a on ve el nom “Normes d’El Puig”) i del presunt recolzament dels poders fàctics de la societat valenciana. Cal recordar que foren les primeres normes oficials en que ha contat la nostra llengua i que en elles es publicaren lleis tan fonamentals per a nosatres com la Constitució Espanyola de 1978 i l’Estatut d’Autonomia de la Comunitat Valenciana (1982). Els defensors d’estes

---

11.- Som l’únic cas que coneixem en que llibres i revistes han segut rebujats i llançats al carrer pels bibliotecaris no pel contingut o per lo que digueren sinó ¡per l’ortografia en que estaven escrits! Per eixemple, en les Corts Valencianes i en l’Ajuntament de València encara deuen conservar-se les furibundes cartes rebudes que certifiquen estes afirmacions, conseqüència dels enviaments que la Presidència de les Corts fea en llibres escrits en Normes de la RACV durant els mandats de V. González Lizondo i H. Villalba, o dels que va fer la regidora D. García Broch des de l’Ajuntament del Cap i Casal. Això sí, no tenim constància de que els aplegaren a cremar públicament.

Normes han reivindicat, además d'un model de llengua estrictament valencià, una TLEV (en valencià) de la que es senten continuadors. Si bé des 1982 les Normes de la RACV quedaren pràcticament excloses de l'us institucional¹², en el pas dels anys s'ha consolidat un model de llengua en una codificació feta des d'una perspectiva sincrònica estrictament valenciana que ha segut adoptada i conreada per un número significatiu d'escriptors i investigadors valencians. La poca visibilitat adés citada i la falta d'uns mecanismes d'identificació bibliogràfica específics fan que siga molt difícil quantificar l'alcanç real de la producció en Normes de la RACV. El primer intent seriós de fer una bibliografia de la producció editorial en NP va córrer al meu càrrec de l'autor del present artícul, a instàncies de l'editorial l'Oronella. Va vore la llum en el número 1 de la revista *Lletraferit* (Calpe, 1996) i, posteriorment, se reedità actualisant-lo en forma de llibre com *Catàlec General d'Edicions en Llengua Valenciana* (1998). Es tracta de reculls que intenten abraçar tota la producció editorial, en independència de si és o no lliterària, en llimitacions importants en quant a l'exhaustivitat de les donades i en la seua presentació. Centrada en la lliteratura, com no, està el capítol que li dedica la recent *Historia de la Lliteratura Valenciana* d'Ahuir i A. Palazón (2001: 318 passim). La pàgina en Internet de l'Associació d'Escriptors en Llengua Valenciana (AELLVA, <http://www.aellva.org>), es consolida com el catàlec més extensiu (encara que incomplet a hores d'ara) dels escriptors en llengua valenciana que s'han adherit als criteris llingüístics de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, seguint una perspectiva demòtica i particularista. Negar l'existència mateixa de tot açò o ignorar la qualitat lliterària d'escriptors com Antoni Ruiz Negre, els germans Melià i Castelló, Gil Albors, Pere

---

12.- Excepte d'aquelles institucions i organismes públics regits o governats per Unió Valenciana, partit polític que tradicionalment ha donat suport a l'autoritat llingüística de la RACV, o en algunes èpoques d'Esquerra Nacionalista Valenciana, el PP (i la seua antecessora AP) i UCD.

Delmonte i Hurtado, Josep Lluís Garcia Ferrada, Just Llorca Llopis, Vicent Ramon Calatayud, Emili Ridocci, Anfós Ramon i tants atres, tots ells en una llarga trajectoria de cultiu de les lletres valencianes, en molts guardons a l'esquena i en una notable obra publicada és, insistim, insostenible i injustificable.

Com hem vist, en els últims 25 anys el debat sobre l'identitat de la llengua pròpia i els dos models de llengua que s'han alçat com a alternatius han servit per a "justificar" l'escissió en dos móns aparentment irreconciliables de la producció literària feta en València i en valencià. Per una banda, ha servit d'excusa per a eliminar de la memòria històrica a tots els discrepants del dogma de l'"unitat de la llengua". Però, per una altra banda, també ha generat una situació incòmoda per als partidaris del particularisme lingüístic. És senzill determinar si un autor actual escriu segons les Normes de la RACV o no, però ¿en qué escriuen els autors valencians en els anys anteriors a l'implantació d'esta codificació (que no és sinó una modernització de la proposta per Fullana a principis del segle XX). La resposta immediata podria ser que en un valencià catalanitzat, la qual cosa no és incompatible en reivindicar, com ara, a un Almela i Vives o a un Beüt). De fet, és equivalent a reivindicar als autors que han escrit en un valencià castellanitzat o segons l'ortografia castellana (cas d'un Escalante, p.e.). Cap de problema fins aci. Però, i les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor (que no sabem dir si estan escrites en un valencià catalanitzat o en un català valencianitzat però que, en tot cas, no estan escrites com ho hauria fet un/a senyor/a de Girona), ¿són o no són part de la TLEV? ¿I les poesies de V.A. Estellés? ¿Podem deixar de considerar-les valencianes per l'ortografia que usa l'autor o, pijor encara, per la seua ideologia? Encara que a nivell popular algú haja gosat afirmar-ho, és molt difícil argumentar que Estellés escriu en català en el sentit de dir que no escriu en valencià. De fet, els estudiosos del món de la RACV que han tocat el tema dels autors valencians contemporàneus en el subestàndart valencià de la llengua catalana (SUBVALLECA) no han segut mai taxa-

tius: l'història de la lliteratura d'Ahuir i A. Palazón els arreplega (o remet a uns atres estudis monogràfics per tractar-se d'autors àmpliament estudiats en uns atres treballs) i en l'*Antologia de la Poesia Patriòtica Valenciana* d'Ahuir i V. López (1996) no falten els autors tradicionalment considerats "catalanisants" des del punt de vista llingüístic o cultural).

Tradicció lliterària, estàndarts, registres i models de llengua.

¿Perqué es tan important la TL? Ya s'ha insinuat a lo llarc de les pàgines anteriors, pero tomarem a insistir en tres aspectes: 1) per una banda, és una peça clau per a la pròpia identitat. Una lliteratura prestigiosa presta a la societat que l'ha creada. 2) Per una altra banda, és una peça clau per a consolidar l'estàndart escrit, que normalment beu de la llengua escrita en èpoques anteriors matisada per l'evolució de la llengua viva. Quan una varietat llingüística té perill de dialectalisar-se per les pressions de llengües veïnes, la lliteratura antiga servix de referent i salvaguarda per a la llengua present. En el nostre cas, és evident la poca estima que tradicionalment se li ha otorgat a la lliteratura en valencià feta entre 1850 i 1960 (Saragossà, 2002: 133)¹³. És dir, hem estat sense un referent llingüístic clau. Per als valencians catalanistes, perquè no aplegava a l'idealitzat estàndart lliterari barceloní; tot allò que sonara específicament valencià era considerat vulgar, dialectal i "de poble", apte únicament, si un cas, per a escriure sainets festius o llibrets de falla, pero no per a fer lliteratura "en pretensions". Per als valencianistes, per una por absurda a "contaminar-se" en alguna forma llingüística aliena; qualsevol vocable desconegut,

---

13.- Este menyspreu per la producció escrita en valencià dels últims dos segles no és exclusiva del catalanisme llingüístic, encara que siga est el tema a desenrollar ací. Els intel·lectuals castellanistes o, més pròpiament, espanyolistes, sempre han mirat en desdeny les lliteratures "regionals", considerant-les subalternes i folkbriques per no estar vehiculades per la llengua "nacional". Afortunadament, en l'actualitat esta visió reduccionista ya no s'aplica (a lo manco públicament) a les lliteratures catalana, gallega i vasca, pero la valenciana encara ha de fer la seua travessera del desert.

una variant morfològica inusual o un gir sintàctic estrany era mirat en recel com a possible catalanisme llingüístic. En realitat, tota esta desorientació prové de la falta d'una codificació de la llengua dels valencians acceptada per tots, suficientment prestigiada i en els recursos o ferramentes llingüístics apropiats. 3) L'existència d'una TL, més encara quan és tan sòlida, llarga i contínua com en el cas del valencià, permet marcar diferències en uns altres casos de varietats llingüístiques pròximes filològicament. Molts dels partidaris de l'"unitat de les llengües" valenciana i catalana aleguen la proximitat llingüística entre ells per a negar-les personalitat pròpia i comparen, despectivament, este cas en uns altres com, per eixemple, el de l'andalús i el castellà. Sense entrar en l'ignorància dels qui neguen que la voluntat dels usuaris andalusos serà fonamental per a donar o no pas a l'aparició d'una "llengua andalusa" en codificació pròpia i separada del castellà (en independència absoluta de quin haja segut l'orige de lo que parlen els andalusos), en eixe cas sí que podríem parlar en propietat del "naiximent" d'una llengua, ya que l'andalús no té antecedents escrits, ni TL pròpia, ni tradició onomàstica diferenciada i, per tant, la consciència llingüística de la major part dels seus parlants els du a considerar-se usuaris d'un dialecte del castellà. Per contra, casos com el del gallec i el portugués queden clars per l'existència de TTLL divergents en l'època moderna, fonamentant aixina l'existència actualment d'una llengua gallega i una llengua portuguesa diferenciades. Açò nos permet entendre també perquè certs sectors tenen un especial interès en negar entitat a la TLEV.

Recordem els debats que es produïren en la Renaixença entre "arçaisants" i "demòtics". És dir, entre aquells que només volien la llengua per a fer poesies de saló sense cap d'intenció de recuperar l'us social de la llengua i que utilisaven l'arçaisme com un recurs estilístic; i aquells que usaven el valencià com un mig de comunicació i necessitaven conectar en el seu públic, majoritàriament extret de les classes populars (Calpe, 2000: 31-34). Un model de llengua que fora acceptable per als dos corrents devia fer compatible la continuïtat de la llengua escrita en els segles ante-

riors en la llengua viva coetànea. Este debat no era exclusivament valencià, sinó que afectava a tot el sistema llingüístic occitanorromànic, encara que en esta època –finals del XIX– els intents de coordinació interdialectal eren insòlits¹⁴. De la dialèctica entre les dos tendències cristal·lisarien a principis del segle XX els models d'Alibert en les terres de l'Occitània francesa, de Fabra en Catalunya i de Fullana en València. Si bé podríem dir, simplificant, que la proposta fabrista busca més obsessivament separar-se del castellà (sobre tot en lèxic i en gramàtica, encara que açò implicara acceptar galicismes) que la de Fullana, estos dos models es basen en un equilibri entre la llengua clàssica i dels escriptors "cults", i la llengua viva, construïts a partir de les seues realitats llingüístiques locals: el primer sobre el dialecte barceloní del català¹⁵, el segon sobre el valencià general¹⁶. El decidit recolzament polític que rebé el model de Fabra en Catalunya expliquen el seu triomf posterior¹⁷.

La política ha determinat l'evolució de la llengua, en especial en l'últim segle i mig. Hem citat adés com el nacionalisme català reclama una llengua pròpia i prestigiada com a fonament del seu projecte nacional. Per

---

14.- A principis del s. XX es donà un intent de codificació per a tot el conjunt occitano-romànic. El filòlec català Ventura Balanyà feu una gramàtica per a tot el diasistema, però ni el seu republicanisme ni el seu occitanisme permeteren que les seues idees ni la seua codificació tingueren resó social (Fornés, 2001). Molt més recentment tenim les propostes de Penella i Ramon (1999), que busquen solucions comunes a partir de l'acostament a l'etimologia i acceptar un cert grau de separació entre llengua escrita i llengua oral.

15.- Fet àmpliament admés en la lliteratura. Com ara, Badia Margarit (1985: 7) o Sanchis Guarner (1985: 182).

16.- No de bades va nàixer en Benimarfull, en el Comtat de Cocentaina. Est aspecte és evident inclús si nos llimitem a observar l'ortografia, que fuig de la simplificació fonètica pròpia de l'apichat, el dialecte de la ciutat de València i la seua àrea d'influència llingüística més immediata. En tot cas, resulta interessant consultar els articles divulgatius d'este filòlec sobre l'identitat i personalitat de la llengua valenciana aixina com dels criteris normatius que defenia, novament publicats en Agulló Pascual, 2002.

17.- Per a un ampli estudi de la formació de la doctrina fabrista, en especial ortogràfica, i de les vicissituds fins a la seua implantació i acceptació, v. Segarra (1985).

a aconseguir-ho, el procés de reelaboració de la realitat lingüística occitanorromànica implicava la seua fragmentació en dos grans grups, "català" i "occità" i, dins de cada grup, l'uniformització de les diverses varietats lingüístiques. En el cas de l'"occità", és coneguda l'influència dels lingüistes catalans en la seua normativització moderna, que ha tendit també a minimisar les diferències entre les variants històriques de la llengua. Ya des d'un primer moment foren clares les dificultats per a incloure el gascó dins d'una norma occitana única, pero conforme ha passat el temps s'han evidenciat també les resistències de les atres modalitats, com ara el provençal, que reclamen un estàndart propi (Blanchet, 2003). En el cas del "català", es neguen o minimisen les diferències internes i, en tot cas, s'exercix una forta pressió per a que s'adopten les formes pròpies del barceloní com a referent estàndart.

El problema és que la codificació de la llengua estàndart condiciona, entre atres aspectes, la percepció de la lliteratura escrita abans d'eixa codificació i la producció de nova lliteratura. Si el model de llengua que es vol impondre s'aparta molt dels antecedents escrits, es tendix a percebre eixos escrits com si foren de baixa qualitat en relació a la nova norma i, en tot cas, no poden servir de referència. Per una atra banda, la falta de models escrits i la separació de la llengua oral crea inseguretats en els escriptors, que han d'estar pendents de la gramàtica i el diccionari per a poder escriure. En general podem considerar que est és un preu ha de pagar tota llengua en procés de normalització, pero en el nostre cas la situació s'agreuja perque la codificació catalana que es vol impondre al valencià implica que els nostres escriptors partixen d'una llengua materna fortament dialectalitzada en relació a la suposta norma lliterària. La diglòssia valencià-castellà (especialment intensa perque molts valencians encara tenen o han tingut el castellà com a llengua vehicular dels seus estudis) es complica en la diglòssia valencià-català (entre la seua llengua materna i la llengua lliterària en que se'ls commina a escriure). En estes circumstàncies no pot estranyar que el valencians no hajam tingut grans escriptors en els últims decenis.

La codificació catalana aplicada a la llengua valenciana.

A pesar de les bones intencions declarades per Fabra de que cadascuna de les tres grans modalitats [lligga's "regions"] efectuara de forma autònoma la tasca de "depuració i redreçament" de la llengua basant-se en els clàssics respectius (Fabra, 1984: 147), la crua realitat és que la construcció de la llengua catalana moderna teorisa el trencament en les varietats llingüístiques occitanes i l'assimilació i dialectalització del valencià en un procés tendent a l'uniformització de la llengua estàndart que es basa en el català oriental i, més concretament, en la modalitat barcelonina. És dir, per a molts defensors de l'unitat llingüística del català i valencià, esta relació implica la subordinació del valencià respecte al català i, en conseqüència, els intents de conservar o promoure formes genuïnament valencianes, en tant que divergents, són percebuts com a una amenaça per a l'unitat en construcció. Hem utilitzat el verb "percebre" perquè, molt a sovint, es tracta d'un problema de percepció i d'actitud dels qui usen la norma. En efecte, s'admet que els catalanistes llingüístics valencians solen percebre la seua llengua com a variant vulgar, mentres que la catalana es percep com a variant "cultura" sense més crítica, inclús quan les solucions valencianes siguen més pures i clàssiques o estiguen admeses en la norma (Saragossà, 2002: 127). Esta actitud està relacionada en un sentiment d'inferioritat i autoodi a lo específicament valencià que abraça tant aspectes culturals com llingüístics:

"Si les manifestacions culturals –i lingüístiques, que també n'hi ha moltes– que són valencianes i no compartides per Catalunya són rebutjades i considerades tan malament pels intel·lectuals valencians, ben bé podem considerar-les com una mostra d'autoodi de la intel·lectualitat valenciana, a la qual li abella molt ser com els catalans: cultes, defensors de la seua llengua, etc. [...] Veiem com el definix Allport: "És el sentiment de vergonya que pot tenir algú per posseir les qualitats que menys-

prea en el seu propi grup, ja siguen aquestes qualitats reals o imaginàries". [...] L'acceptació d'un llenguatge que distingira la classe pensant no és cap novetat, seguint Allport trobem: "les distincions de classe dins els grups (minoritaris) solen ésser el resultat de l'esforç per alliberar-se de tota responsabilitat davant la situació de desavantatge que sofrix el grup sencer". [...] Lo seu llenguatge –el català culte– els distingix." (Fornés, 1991: 43. Les cites corresponen a G.W. Allport, *La naturaleza del prejuicio*. Buenos Aires: Eudeba, 1962, pp. 172 i 173)

No obstant, front ad esta actitud sucursalista i acomplexada trobem la resistència presentada per una gran part dels valencians a perdre la seua identitat llingüística o a dialectalitzar-la front al català (a pesar de la difícil situació sociolingüística causada per la pressió del castellà). Açò ha favorit una certa tolerància dels catalanistes llingüístics a la progressiva consolidació d'un subestàndart valencià de la llengua catalana (SUBVALLECA), que a nivell escrit inclou algunes concessions fonètiques (accentuació), molt poques gramaticals, cada volta més lèxiques i prou significatives (encara que insuficients) en morfologia verbal. Estes concessions estan seleccionades en l'intenció de no dificultar excessivament l'objectiu final de l'"unitat de la llengua" i es basa en una concepció que minimitza de manera ridícula les diferències, dialectals segons este plantejament, entre valencià i català. De fet, reputats estudis de dialectologia catalana arrepleguen únicament les diferències més grosseres entre valencià i català però ni es plantegen citar unes atres, com ara la diferent evolució de la conjunció clàssica *ab* (actualment *en* [val.] /*amb* [cat.]), la fonètica de les terminacions *-ada*, la diferenciació per gèneros dels sufixos *-iste/-ista*, la diferent evolució de les terminacions cultes en *-eul/-i* (p.e. *espontàneul-ànea* [val.] vs. *espontani-ània* [cat.]), *-cull/-cle* (*artícul* vs. *article*), *-unt/-umpte* (*assunt* vs. *assumpte*) *-etro/-etre* (*metro* vs. *metre*) *-odol/-ode* (*método* vs. *mètode*), el règim preposicional de verps i adver-

bis, i un llarc etcètera¹⁸. En tot cas, les concessions es releguen a registres coloquials o informals i s'oponen a les formes i usos considerats "generals".

Este subestàndart, fruit de la necessitat sociolingüística d'assumir una codificació policèntrica de la llengua, ha segut acceptat com a mal menor pels partidaris més radicals de l'uniformisació d'una hipotètica "llengua nacional", pero sempre l'han vist en recel. De fet, el debat entre un model completament unitari de la norma catalana o una certa flexibilitat regional (en intenció de ser transitòria) ya es va plantejar en el Congrés de Cultura Catalana celebrat en Vic en 1977 (Bibiloni, 2000: 129-130). Est és un atre problema que els defensors de l'anexió llingüística no han acabat de resoldre a gust de tots ells. És evident que s'han acceptat certes variants "regionals", pero continua el debat sobre com i quan usar-les i, per ad alguns, fins a quan s'han de tolerar. Actualment s'evidencien tensions clares entre els partidaris de fer una "llengua nacional" acceptada per tots (catalans, valencians i balears, pero excloent als occitans) en dos tendències, centralista (majoritària, sobre tot en Catalunya) i composicional (molt minoritària); i els partidaris d'un estàndart regional diferenciat i estable, també en dos tendències, una que el considera de segona categoria respecte a la "llengua estàndart" (majoritària entre els partidaris valencians de l'"unitat de la llengua") i una atra que el considera "llengua estàndart" per

---

18.- Per a constatar la poca importància que es dona ad estes diferències, vore el cas significatiu d'un text d'obligada referència en els estudis universitaris de filologia catalana, *Els parlars catalans* (Veny, 1987: 151-174). Per a una valoració de conjunt, valga el text següent: "les diferències internes, no gaire significatives per altra banda, entre el català de València (llengua valenciana) i el de Barcelona (llengua catalana) [...]" (Ferrando, Nicolás, 1993: 209). Per a un estudi bàsic de les diferències morfològiques i sintàctiques entre valencià i català, consultar: Costa Català, 1987: 113-119; Guinot i Galan, 1988: 25-44. A pesar del seu estil beligerant i, en ocasions, molt poc elegant, *La llengua valenciana en perill* de F. de B. Cremades Marco (1982) és encara una obra de referència fonamental per a comprovar en eixemples lliteraris de totes les èpoques moltes de les característiques morfosintàctiques específiques del valencià, a lo manco les més discutides actualment.

als valencians (d'alguna manera, podríem dir que est és l'esperit de la Llei de Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua - AVL).

Anem a analitzar breument les tendències citades, si bé hem de deixar clar que les fronteres no són nítides i a sovint s'entrecreuen:

1. Centralisme llingüístic o monocentrisme.

Les formes regionals representarien un pas intermig inevitable en el camí cap a una norma única acceptada per tots els usuaris, que seria la "llengua estàndart" basada en el català de Barcelona. Les variants regionals se tolerarien de forma transitòria, confiant en que mides de política llingüística conseguiren una norma convergent (com ara, forçant el model de llengua ensenyat en les escoles). No obstant, estes formes regionals estarien reservades a registres llingüístics populars o a situacions en que la conveniència sociopolítica aconsellara evitar escarotar als parlants.

El centralisme llingüístic és la tendència àmpliament predominant en Catalunya, les autoritats de la qual l'apliquen sense cap de mirament als catalans que parlen català occidental. Este centralisme és evident tant en l'estàndart oral (com ara, en els mijos de comunicació) com en l'escrit (per eixemple, en els llibres de text dels chiquets i, per supost, en diccionaris i gramàtiques¹⁹).

En quant a l'estàndart oral, que és la "llengua" per excelència, els mijos s'utilisen com una aïna de control social i de política llingüística en una orientació ben clara:

"Tothom sap que de TVC [Televisió de Catalunya] i de les

19.- Com a cas aclaridor citem la següent circular dels directors de la *Gramàtica del català contemporani* (abril de 1997) enviada als més de 50 autors d'eixa obra, que fa equivaldre llengua estàndard en català central:

"Tenint en compte que la Gcc vol ser una obra de referència apta per al lector catalanoparlant però també per a d'altres de no catalanoparlants i per a lingüistes en general, en la redacció es farà servir el català estàndard amb la morfologia del català central." (Citat en Saragossà, 2002: 151).

emissores de ràdio de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió s'ha exclòs les veus que no parlen en català central, llevat s'unes quantes i ben calculades excepcions. [...] Les empreses de doblatge, radicades a Barcelona, també han exclòs del doblatge totes aquelles veus que no reflecteixen aquesta procedència.”²⁰ (Segarra, 1999: 283. Citat en Saragossà, 2002: 146)

Es dona la paradoxa de que, abans de la reforma fabrística, les coses no eren aixina:

“No obstant açò, no pot ignorar-se que València fon, als segles XIV i XV, el bressol d'una gran part d'escriptors clàssics, centre innovador i el seu parlar marcava la norma. Els treballs d'Albert Rossich i August Rafanell sobre la història de l'estàndard oral confirmen que el català occidental, i amb ell el valencià, fon el model de llengua seguit pels escriptors catalans des del segle XIV al XX, sent Pompeu Fabra qui acabarà amb esta norma, imposant com a model el català de Barcelona. Rossich apunta que Fabra considerava, erròniament, les formes occidentals com a castellanitzades, per la qual cosa es decidí per les orientals, quan, en alguns casos, són estes les realment castellanitzades.”²¹

20.- Cita treta de: SEGARRA, Mila (1999) “Una llengua plural i rica per a una comunitat lingüística forta i cohesionada.” Cano, M.A. *et al. (ed.) Bescanvi i identitat: interculturalitat i construcció de la llengua*. Alacant: Institut de Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 271-287.

21.- “Sobre estes qüestions es pot consultar Rossich, A. “Una qüestió d'història de la llengua catalana: el reconeixement de la vocal neutra”, dins Pep Balsalobre i Joan Gratacòs, eds. *La llengua catalana al segle XVIII*. Quaderns Crema. Barcelona 1995. Pàgs. 119-200. i també Rossich, A. i Rafanell, A. “Oralitat, escriptura, ortologia”, dins Joan Mas i Vives, Joan Miralles i Montserrat i Pere Roselló Bover, eds., *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Palma (Mallorca). 8-12 de setembre de 1998* [= 1997], Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1998. Pàgs. 263-298.” (López i Verdejo, 2002: p. 22, n. 25).

Est esperit centraliste amera tota la codificació catalana, que dona preferència a les variants pròpies de l'àrea de Barcelona (català central).

"Analitzem només les 'variants' *fenoll*, *raïl* i *colp* d'entre les diverses formes que Veny ens dóna [com a arcaïsmes dialectals, propis del valencià]. D'entrada hem de tindre present que *fenoll* (del llatí FENŪCŪLU), *raïl* (del llatí RADĪCE) i *colp* (del grec κόλαφοζ, a través del llatí vulgar CŌLPU, contracció de la forma llatina culta COLĀPHUS) són les formes etimològiques i hem d'entendre que variants ho són totes, encara que des del nostre punt de vista –el de valencians– les variants són les formes menys etimològiques 'fonoll', 'arrel' i 'cop'; [...] Si Veny qualifica com a arcaïsmes uns vocables que són etimològics i vius en valencià és, sense cap dubte, perquè té en compte un punt de vista normatiu que considera les 'desviacions' *fonoll*, *arrel* i *cop*, com a innovacions o evolucions normatives, en compte de considerar-les variants dialectals o vulgars, ja que el valencià, encara que fidel a l'etimologia, no marca la norma lingüística general. De fet, les 'desviacions' *giner* (gener), *vore* (veure), *artiste* (artista), del valencià, per posar només tres exemples, no són considerades com a innovacions o evolucions normatives, sinó com a simples variants dialectals o vulgars. Queda clar que, en molts casos, són criteris normatius i convencionals els que s'utilitzen per a catalogar un vocable com a variant o arcaic." (López i Verdejò, 2002: 39-40).

En realitat, l'estesíssim i arreladíssim centralisme dels catalans no és sinó una forma de regionalisme en poder polític darrere, pròpia d'una visió segons la qual la *Gran Catalunya* té per frontera exterior la Ronda de Dalt i que demostra que, a nivell lingüístic (entre altres), els catalans són més *blaveros* i més *gonelles* que ningú (si nos permet el lector un us heterodox d'estos tèmens). És més, demostra la soletat en que es troben els partidaris valencians de l'"unitat de la llengua" que no es senten sucursalistes lingüístics.

2. Codificació composicional.

Les formes regionals (o les que presentaren més resistència a la substitució llingüística) s'incorporarien al cabal de la llengua estàndart i perdrien la connotació pijorativa de ser de "segona categoria" o d'us restringit. Qualsevol parlant podria usar-les en independència del seu "dialecte" original. Supondrien un "enriquiment" de la llengua estàndart que, d'esta manera, passaria a ser realment "composicional" (per la representació més o manco paritària de les modalitats llingüístiques que es volen considerar dialectes catalans).

Queda molt bonico sobre el paper, pero esta proposta es basa en una falàcia, ya que partix d'una igualtat fictícia entre tots els grans "dialectes" que han de participar paritàriament en la formació de la norma. No és que no siga possible teòricament (també ho són la substitució llingüística completa o la separació plena), és que no té darrere una voluntat política capaç de fer-ho real com en el cas del centralisme que hem vist en l'apartat anterior. En la pràctica, perdre l'identificació geogràfica de les diferents variants i barrejar-les per a dissoldre els estàndarts "regionals" supon obrir un camí que té una sola direcció: les formes dialectals pròpies i exclusives de la "llengua estàndart" passaran a usar-se en els subestàndarts "regionals", pero sols excepcionalment i de manera testimonial es donarà el procés contrari.

Vejam uns eixemples. Durant la campanya de les eleccions autonòmiques i municipals del 25 de maig de 2003, hem pogut observar dos casos de "composicionalitat" en la propaganda del PSPV-PSOE:

- 1) Us del demostratiu *aquet* en una falca radiofònica²². *Aquet / aquets* són les pronunciacions dialectals del demostratiu *aquest/aquestos* en la ciutat de Barcelona. A pesar de ser uns localismes, són acceptats i usats en exclusivitat pels mijos de comunicació "orals" de tota Catalunya. Són

---

22.- Cadena Ser, Valencia, 100.4 MHz, 15/5/03, 8:30 h.

completament desconeguts en València, i els mijos de comunicació valencians (Canal 9, Radio 9, etc) no els utilisen mai.

- 2) Us del possessiu *teva* en la carta electoral enviada per Joan Ignasi Pla en nom del PSPV-PSOE als votants de la ciutat de València: “A València, la *teva* ciutat, RAFA RUBIO representa aquest projecte.”²³ (la negreta és nostra). *Teva* (i els seus homòlegs *meva*, *seva*) correspon a l’evolució catalana del possessiu clàssic *tua* i que en valencià ha donat *teua*. Tan estranya i absurda es la forma *teva* en valencià que cap gramàtic valencià ha recomanat mai el seu us i, per eixemple, l’AVL ni tan sols la contempla com a forma vàlida en valencià.

És obvi que els publicistes han conseguit l’objectiu fonamental de tota campanya: cridar l’atenció. No anem a entrar, no obstant, en si han obtingut millors resultats electorals per usar un model de llengua tan “composicional”. En tot cas, queda clara l’intencionalitat de qui usa unes variants llingüístiques innecessàries des del punt de vista comunicatiu, ya que el valencià conta en formes equivalents que els catalanistes llingüístics consideren plenament vàlides inclús per a registres formals. En efecte, es tracta d’un procés intencional i conscient d’anivellació llingüística, pel qual els valenciàparlants nos hem d’anar acostumant a sentir i llegir, fins trobar familiars, les formes alienes. Pero este procés és clarament asimètric. Cap partit polític català gosaria usar formes específicament valencianes durant la seua campanya electoral. Ni senten ni han sentit mai la necessitat de fer-

---

23.- La frase està escrita com correspon al català normatiu, és dir, el basat en el seu dialecte oriental, encara que el restant del text s’adapta a les recomanacions per a registres formals de l’Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana que, per cert, donen preferència a la forma específicament valenciana *teua*. En tot cas, esta frase nos permet eixemplificar les diferents possibilitats d’escritura que ha de triar un “valenciaescriptent”:
en valencià clàssic: “En Valencia, la tua ciutat, RAFA RUBIO representa aquest proposit.”
en valencià modern: “En València, la teua ciutat, RAFA RUBIO representa este projecte.”
en SUBVALLECA: “A València, la teua ciutat, RAFA RUBIO representa aquest[registre formal]/este[registre coloquial] projecte.”

ho. Ells sols tenen de parlar en català, sense més romanços. L'anivellació és un "privilegi" que es reserva a les colònies (llingüístiques)²⁴.

Els exemples que hem posat són molt cridaners i afecten a paraules en una forta càrrega simbòlica, però el problema de la composicionalitat de l'estàndart es veu en tota la seua plenitud quan passem a un nivell de llengua que juga en l'ignorància i falta de seguretat llingüística de l'oyent o del lector. Alguns escriptors valencians (i alguns balears) intenten seguir este model en les seues obres, usant una llengua artificiosa que barreja, moltes vegades de manera incongruent, formes i solucions de procedències geogràfiques diverses, donant als texts un to irregular. A sovint mesclen també formes pròpies dels registres coloquials i informals en unes altres formals, normalment per la falta de domini d'uns recursos llingüístics en que, forçosament, no es poden sentir segurs. Al remat, els resultats estilístics solen ser poc afortunats llevat d'autors excepcionals en extrema competència llingüística, com pot ser el cas d'un E. Valor i les seues *Rondalles valencianes*.

3. Subestàndarts regionals o codificació policèntrica asimètrica: el SUBVALLECA

Els condicionants sociopolítics forçarien, *de facto*, l'existència de subestàndarts regionals més o manco estables en el temps. No obstant i com en el cas anterior, el seu us estaria restringit a situacions coloquials, informals o vulgars. Ademés, les gramàtiques catalanes "pures" els obviarien i no arreplegarien les "concessions" que els caracterisen. El policen-

---

24.- "Voldríem destacar com aquest polimorfisme de les propostes normatives valencianes, al més sovint resultat d'un intent de fer presents les solucions d'altres zones de l'idioma com a possibilitats normatives també estrictament valencianes, no té equivalent en les propostes normatives de Catalunya." Polanco, L. B. (1984) La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives. *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa*, 1983. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 130. (Citat en Saragossà, 2002: 148).

trisme asimètric ha donat lloc en València al SUBVALLECA (*subestàndart valencià de la llengua catalana*), tendència sempre sumida en una boira d'indefinió en quant a l'amplitut i profunditat de la "valencianitat" del subestàndart i en quant a les seues implicacions sociolingüístiques, és dir, com de "sub" ha de ser l'estàndart o si és admissible que aplegue a ser un "paraestàndart". Est últim cas l'elevaria i posaria en peu d'igualtat en l'eufemísticament nomenada "llengua estàndart" (és dir, el català central), que passaria a convertir-se en el paraestàndart de referència exclusivament per als catalans (i, si no s'espavilen, també per als balears).

La conformació del SUBVALLECA ha segut un procés llarg i encara inacabat, en tant que presenta encara moltes llacunes i vacilacions d'us. En general, es pot dir que, partint dels usos lingüístics valencians de principis del segle XX i de l'època republicana, diversos gramàtics valencians partidaris de l'unitat de les llengües valenciana i catalana han anat seleccionant i recomanant les formes convergents en la norma catalana i desaconsellant aquelles formes nostres més específiques o patrimonials (encara que, en ocasions, hagen criticat les preferències catalanes). El procés de convergència en la "llengua estàndart" catalana proposat per alguns autors va ser progressiu fins a l'últim quart del segle XX, quan la polèmica per l'excessiva catalanisació de la llengua ixqué al carrer i la recuperació de les propostes lingüístiques específicament valencianes a partir de les Normes de la RACV aconsellaren, com a mínim, canviar d'estratègia i mantindre algunes característiques pròpies molt arraïlades entre els usuaris²⁵. En tot cas, dins d'este corrent sempre s'ha fugit de donar massa

---

25.- "L'evolució de les propostes gramaticals unificadores de valencià i català es pot seguir en l'obra *Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle XX* de S. Bonet (2000), capítuls 1, 2 i 4. Com hem dit anteriorment, també són interessants les cartes creuades entre Sanchis Guarnier per una banda i Josep Giner i Joan Fuster per una altra (Sanchis Guarnier, 1993: XXXVII-LXII). Per una altra banda, les tendències a preservar la valencianitat de la llengua presents en les obres de Lluís Revest, Carles Salvador i Josep Giner han segut analisades per López i Verdejo (2001).

informació sobre quins usos o formes eren específicament valencians i quins específicament catalans per a evitar la conformació d'estàndarts netament diferenciables. Es tracta d'un ampli ranc de possibilitats, el més mínim i testimonial dels quals inclou els possessius femenins en *-eua*, desinència de 1ª persona singular de present d'indicatiu en *-e / -esc*, subjuntiu en *-e*, i poca cosa més. El màxim inclou els demostratius simples (*este, eixe*), incoatius en *-isc / -ix*, accentuació més pròxima a la fonètica valenciana, lèxic, etc.

Probablement l'intent més atrevit de promoure o definir el SUB-VALLECA a nivell institucional el trobem en el programa informàtic SALT, de traducció castellà-valencià i correcció de texts en valencià, desenrollat per la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana²⁶. Este programa ofereix unes opcions de configuració que permeten una gran variabilitat de resultats en les traduccions, que d'esta manera depenen de qui utilitze el programa o de la configuració que trie. És dir, el programa permet personalisar el grau de "valencianitat" de l'estàndart de referència per al resultat de la traducció o de la correcció. Triar la màxima "valencianitat" no està massa ben vist en certs ambients acadèmics perquè la traducció s'allunta, lògicament, de la que faria un traductor català. Aixina, per eixemple, el *Secretariat de Promoció del Valencià* de l'Universitat d'Alacant aconsella als seus usuaris que configuren programa SALT priorant les formes comunes (generals), encara que admet algunes concessions a les particularitats valencianes (regionals, més informals)²⁷. Estos criteris segueixen les recomanacions de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana per a usos formals de la llengua en les universitats valencianes²⁸.

26.- <<http://www.cult.gva.es/dgoiepl/salt/>>

27.- <http://www.ua.es/spv/instal_config_SALT.rtf>

28.- <<http://www.ua.es/spv/criteris01.pdf>>

La diversitat de solucions, l'ambigüitat que molt a sovint amera les recomanacions d'us i la falta de criteris clars i definits de qué és un registre formal o informal nos du a una relativa falta d'homogeneïtat en la manera de parlar i d'escriure el SUBVALLECA, si bé a hores d'ara, fora d'algunes minories fortament ideologides, esta variant llingüística és més una forma escrita que no parlada. En tot cas, hem d'insistir en que les concessions al valencià es fan únicament quan es tracta de qüestions molt evidents i sempre posant al costat o remetent a la solució "estàndart" (catalana). Una mostra del caràcter subsidiari d'estes concessions el tenim en moltes ferramentes llingüístiques informàtiques, que quan es desenrollen en català ho fan aixina, en català. Un usuari que vullga escriure en SUBVALLECA no pot redactar un text en Word i seleccionar el corrector ortogràfic *valencià*²⁹, ni tan sols pot recórrer a seleccionar "*català (València)*", en equivalència a lo que fan, per exemple els angloescriptors. Només es pot seleccionar el corrector d'ortografia catalana que, lògicament, dona "error" cada vegada que s'escriu *meua*, *café*, o un verp en subjuntiu, per citar uns exemples freqüentíssims i cridaners.

Un altre problema són el camps lèxics menys accessibles al parlant mig, els quals requerixen uns coneiximents específics (com poden ser els noms populars de plantes, peixos i pardals, el lèxic dels oficis, la tècnica, etc) i que a hores d'ara estan completament exposats a processos de substitució llingüística, bé siguin intencionals o bé per ignorància, puix massa a sovint es reproduïxen sense crítica les obres de referència especialisades fetes en Catalunya.

29.- La Real Acadèmia de Cultura Valenciana està elaborant actualment un corrector ortogràfic per a la llengua valenciana. No obstant, com que es basa en una codificació ortogràfica diferent a la catalana, és evident que tampoc serà útil al cent per cent per als usuaris del SUBVALLECA.

4. Paraestàndarts regionals, o codificació policèntrica real.

El respecte a les variants llingüístiques “dialectals”, fruit de segles d’evolució divergent, acabarien consolidant paraestàndarts “regionals” d’igual categoria lliterària entre sí i de prestigi similar, els quals es caracterisarien per uns elements llingüístics clarament definits i normalment acceptats pels usuaris respectius que, en tot cas, reconeixerien o entendrien les variants pròpies dels altres paraestàndarts.

Els partidaris de crear una “unitat de la llengua” sempre han malmirat la consolidació d’estàndarts regionals per por a que els usuaris acabaren reclamant productes especialment escrits/parlats en dits estàndarts, trencant aixina, *de facto*, en la possibilitat d’unificació llingüística. Partixen d’un prejuf, puix consideren que l’evolució divergent és roïn per ella mateixa, i que contar en productes específics supona una duplicitat (o triplicitat) d’esforços que una llengua minoritària no es pot permetre. Obliden que la necessitat de que els parlants s’identifiquen en la llengua que se’ls oferix és imprescindible per a fidelisar-los i mantindre la seua llealtat llingüística, factors fonamentals per a garantir la supervivència de la llengua minoritària quan està en competència directa en una altra més poderosa en recursos i prestigi. No volen vore que, de totes maneres, el recolzament institucional i les subvencions (més o manco encobertes) són imprescindibles per a fer viable una infraestructura sòlida per a l’indústria de la llengua, la qual cosa minimisa l’importància del tamany del mercat potencial.

Cal tindre en conte que ja el SUBVALLECA, que com a subestàndart manté una coherència remarcable en la norma catalana pròpiament dita, fa possible fer versions diferents en català i en valencià. En general, estes versions no suponen cap de problema conceptual per als partidaris de l’unitat de les llengües valenciana i catalana, els quals les toleren a no ser que es donen dos supòsits, principalment:

- 1) *Que les dos versions apareguen juntes en peu d’igualtat.* No és admissible, dins d’esta postura ideològica, que un DVD estiga doblat al castellà, gallec, vasc, català i valencià. Es preferix que els valencians no

tingam versió pròpia en la nostra llengua i se nos condena a ser ciutadans de segona categoria per a evitar incòmodes percepcions de *fragmentació* de l'anelhada "unitat (uniformitat) de la llengua", tal i com ha quedat en evidència en una colecció de cine actual editada recentment per Telefónica. Perque argumentar que el ciutadà valencià del carrer va a assumir que la versió en català és la que li pertoca i, encara més, és la que ha d'escoltar en tota naturalitat, és una ficció que no té res que vore en la realitat sociològica valenciana³⁰. Esta situació andmala es repetix fins a la sacietat sempre que les diferents llengües de l'Estat apareixen juntes: en els caixers automàtics, en els servicis d'atenció al client de les grans companyies, etc. ¿Algú pot pensar sèriament que un valencià normal (és dir, sense una formació ideològica prèvia) va a sollicitar i seguir una informació telefònica *en català*? I açò no té res que vore en lo que s'ha vingut a dir "secessionisme", sinó en la consciència llingüística consubstancial als valencians i en els drets llingüístics més elementals que nos corresponen com a poble³¹. La paranoia dels més integristes arriba fins a l'extrem de criticar durament la coexistència de versions valenciana i catalana del programa PADRE (fet per l'Agència Tributària per a facilitar el pagament de diversos impostos) o de les diverses lleis de l'Estat que, llògicament, s'han de traduir a *totes* les llengües oficials.

- 2) *Que es done publicitat al cas*. Les edicions diferents en SUBVALLECA i català han segut pràctica habitual des de fa temps en el mercat editorial, a lo manco per a la lliteratura infantil (llibres, contes, còmics, etc). Fea anys que contàvem en versions específiques de, posem per cas, les historietes d'Asterix i Obelix. Pero, de sobte, algun iluminat

---

30.- Fet també reconegut pels sociolingüistes catalans (Bibiloni, 2000: 143-144).

31.- Per a un estudi divulgatiu dels drets llingüístics dels valencians, vore: Calpe i V. López, 2002.

caigué en el conte de que una editorial catalana que volia vendre llibres en València havia editat una versió “en valencià” de *Harry Potter i la pedra filosofal*. L’escandera i la polèmica quedaren servides, ja que es tractava d’un *best-seller* que no era llegit únicament per chiquets, sinó també per adults, i això amenaçava l’«unitat» del mercat editorial. “Unitat” fictícia, com es veu, perquè llevat dels llibres obligatoris en escola, ni els escriptors catalans venen significativament en València ni, manco encara, els escriptors valencians són capaços de vendre en Catalunya.

La coexistència de versions “en valencià” i “en català” o la possibilitat de que els ciutadans reclamen estes versions en funció, per eixemple, dels acorts normatius de l’AVL, planteja un conflicte molt seriós als que han defés en els últims anys una norma convergent i han minimisat a tota costa les diferències entre valencià i català. Este conflicte té claríssimes implicacions en quant a la percepció que els valenciaparlants tenen de l’*status* de la seua llengua –de la que parlen i senten com a pròpia, no de la que se’ls atribuïx– i que enllaça directament en la percepció de tindre una TLEV. De fet, ya hem dit que la tímida codificació policèntrica admesa en els últims anys dins de la llengua catalana permet identificar fàcilment el subestàndart valencià escrit (formes verbals, possessius, preferències lèxiques, accentuació, etc.) i això fa que els usuaris reclamen productes específics. Quan açò no es consentix per motius ideològics, en la pràctica el valenciaparlant veu com la seua llengua (o la seua modalitat llingüística, si no vos esmussa tant les dents) està infrarrepresentada i té un caràcter secundari respecte a les atres llengües, començant pel castellà, que és la llengua dominant. No poden llevar-se de damunt la sensació de que estan parlant un dialecte, mentres que quan parlen en castellà ho fan en una llengua.

Esta realitat ha convençut ad alguns intellectuals i llingüistes creents en l’“unitat de la llengua” de que és necessari que el valencià “funcione”, sociolingüísticament parlant, com a una llengua independent (això sí,

sense trencar mai la coherència “interdialectal”). Ací està el punt clau que ha dut als partits polítics valencians majoritaris a impulsar la creació d'un paraestàndart valencià definit, segons ve determinat per la Llei de Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (Llei de la Generalitat Valenciana 7/1998, de 16 de setembre), que en el seu article 3 estableix:

“L'Acadèmia Valenciana de la Llengua és la institució que té per funció determinar i elaborar, en el seu cas, la normativa lingüística de l'idioma valencià. Així com, veïlar pel valencià partint de la tradició lexicogràfica, literària, i la realitat lingüística valenciana, així com, la normativització consolidada, a partir de les denominades Normes de Castelló.”

Es pot deduir d'est i d'uns altres articles de la llei que s'ordena l'establiment d'una norma específicament valenciana basada en la nostra TLEV i en la llengua viva dels valencians, sense trencar lligams en la llengua catalana. No obstant, la llarga tradició de tractar la llengua pròpia dels valencians de forma subordinada ha quedat en evidència en les primeres resolucions importants de la Presidència de l'AVL (10/2002, de 4 d'abril, i 12/2002 de 31 de maig). Encara que fixen únicament de forma provisional la normativa del valencià, d'entrada exclouen completament les propostes lingüístiques de la RACV, perdent l'oportunitat de tancar el conflicte normatiu, de millorar els defectes que el centralisme lingüístic català infligix a les Normes de Castelló “consolidades” i de recuperar la lliteratura escrita en les Normes de la RACV i les aportacions a la nostra cultura d'un corrent de quasi un segle de tradició.

A pesar del tímidsims avanços de l'AVL per a favorir les formes genuïnament valencianes, les seues recomanacions han trobat fortíssimes resistències pels “guardians” de l'ortodòxia lingüística que s'aferren al SUBVALLECA. I això que a penes si han tocat morfologia i sintàxis, pedres angulars que caracterisen una llengua en molta més significació que uns quants centenars de paraules “redescobertes” per als usos formals.

Al remat, un (para)estàndart característic, en un nom propi i específic, que conta en una tradició literària pròpia (o particularista), en recursos lingüístics específics i en una institució normativa pròpia i oficial, es pareix massa a una llengua independent com per a que pugui ser acceptada pels partidaris de l'«unitat de la llengua», per molt que segueixca les «Normes de Castelló consolidades», quan estos tenen darrere una ideologia de «nació catalana» aplicable a valencians i catalans. És lo que alguns lingüistes diuen el perill de «gallegisació» del valencià, ya que consideren que no poden existir dos llengües (dos estàndarts) referencials. En el núcleu d'este raonament tenim la consideració de que una societat dependent (com hauria de ser la valenciana respecte a la catalana) no pot tindre una llengua independent (Bibiloni, 2000: 145).

Llengua valenciana i SUBVALLECA

En el punt anterior hem analisat com el model de valencià que es pretén impondre des del catalanisme lingüístic és, en realitat, un subestàndart, no un estàndart regional d'igual categoria o prestigi que la llengua «literària», feta equivalent al català central. Per una altra banda, l'«unitat de la llengua» tal i com està plantejada actualment, és un projecte a aconseguir per mig de mides actives de política lingüística pero no un fet real. És més, est objectiu mai ha segut plantejat obertament a la societat valenciana que, d'haver segut consultada democràticament, l'haguera rebujat, com ha quedat palés en les polèmiques dels anys 70-90 del segle XX i com a quedat plasmat en lleis com *l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana*, la *Llei d'us i ensenyança del valencià* i en la calculada ambigüitat, en alguns artículs, de la *Llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*. Atribuir a una manipulació de la dreita política espanyola la resistència de la societat valenciana a deixar-se assimilar lingüísticament supon ignorar que esta resistència naix en el moment es coneixen en València les línies mestres de la codificació fabrila i les seues implicacions per a la llengua i la consciència lingüística valencianes, cir-

cumstància coneguda i tractada conscientment pels qui han fet les adaptacions gramaticals del català al valencià durant tot el segle XX. A pesar de les obsessives negacions de que existixen diferències significatives entre valencià i català, és evident que el problema és *més-que-onomàstic*, és dir, també hi ha un problema de codificació o normatiu que encara està per resoldre (Company, 1988: 319).

Per una altra banda, hem comprovat com les tensions entre els qui defenen estils diferents de codificació del català (bàsicament centralistes, composicionals i policèntrics) generen, d'entrada, una inestabilitat en el SUBVALLECA, el qual, además, es troba en la competència o comparació en una estandarització paralela, la promoguda per la RACV per a la llengua valenciana. La conseqüència immediata és que els escritors valencians tenen problemes per a fixar un model estable de SUBVALLECA, tal i com explica A. Saragossà: "*I és que, fem el que fem, tot està malament: si ens apartem de la llengua medieval, estem castellanitzats; i, si la conservem, som arcaics.*" (2002: 98). Per desgràcia, esta carència d'un referent normatiu estable no ix de bades: "*Una varietat no estandaritzada és, per definició, una varietat subordinada*" (Bibiloni, 2000: 30). En efecte, els escritors valencians son "subestàndarts", i com eixemple podem aduir les queixes que, en privat, diversos professors universitaris nos han confessat per l'actitut "taliban" [paraules textuais] del Servei de Normalització Lingüística de l'Universitat de València quan els corriegen alguna publicació en valencià, circumstància irritant que a sovint els ha fet abandonar l'us escrit de la llengua pròpia, a lo manco en els àmbits en que han de passar censura prèvia. Llunt de ser un cas aïllat, es tracta d'un fenomen molt extens desgraciadament (Saragossà, 2002: 152-153).

Esta tendència a substituir les solucions específicament valencianes, entren o no dins de la norma, per unes altres més pròximes al català central, és un perill per a la riquesa de la llengua equivalent al que en els segles XIX i XX feu que molts autors es deixaren influenciar pel lèxic, la sintàxis i fins la morfologia castellanés. No és un assumt exclusiu dels correc-

tors. També sol afectar ad aquells professionals de la llengua en una formació mija biaixada ideològicament que no tenen suficient seguretat ni coneiximents com per a permetre's apartar-se de les estretes regles en que els han format. En els mijos de comunicació trobem una falta alarmant de sinònims i l'ús sistemàtic i reiteratiu de formes que, molt a sovint, són completament inaudites en la llengua del carrer. En l'escola, el model de llengua genera inseguretat en els chiquets valenciaparlants perque acaba per fer-los dubtar inclús de com parlen:

“El constant encreuament amb el castellà continua fent estralls en la nostra llengua i la introducció del valencià a l'escola i als mitjans de comunicació, que tan positiva ha estat en general, també ha complicat les coses, perquè els han ensenyat només les formes normalment emprades per la llengua estàndard [és dir, en català], deixant de banda les nostres formes tradicionals i això ha donat com a resultat que els nostres jóvens les desconegen o bé les consideren incorrectes.” (Sempere Reig, 1999: 12).

Perque el problema de base és que l'actual model de normalització llingüística ha fracassat en un objectiu que, al nostre parer, hauria d'haver segut prioritari: la recuperació de l'autoestima i l'orgull de la llengua que parlem els valenciaparlants. Encara és freqüent trobar persones que no s'atreixen a parlar en valencià, la seua llengua materna, perque estan convençudes de que ho fan malament i senten vergonya d'expressar-se en públic o en situacions formals en est idioma (no digam quan es tracta d'escriure). Si ad açò afegim la pressió dissuasiva en molts àmbits en contra de l'ús del valencià, el panorama no pot ser més abofegador.

“En realitat, si deixàvem la situació tal com estava cap a 1980, seria difícil dir que els valencians no ens vérem com a parlants de segona categoria i, en conseqüència, seria pràcticament inevitable que els valencians desconfiàrem de nosaltres mateixos i tin-

guérem una miqueta de vergonya de parlar com parlem[...]" (Saragossà, 2002: 115).

La falta d'un estàndart clarament definit que respecte les característiques lingüístiques genuïnes valencianes i la nostra TL és una rèmora per a la normalisació de l'ús de la nostra llengua:

"L'existència de normes per a l'ús considerat correcte satisfà una de les necessitats bàsiques dels membres d'una comunitat lingüística: la necessitat de seguretat en la seva activitat comunicativa. Això va íntimament relacionat amb el que s'anomena *lleialtat lingüística*, és a dir, l'adhesió dels parlants a la seva llengua i la voluntat de mantenir-la. Quan una societat té a la seva disposició una llengua amb un estàndard ben definit i conegut i una altra amb un estàndard deficitari com a model de referència, tendirà a triar el primer, perquè proporciona un major nivell de seguretat. Molt sovint el que s'anomena *autoodi* té un component que hem de relacionar amb la inseguretat lingüística. Veiem una vegada més que l'existència i el bon funcionament de l'estàndard és, doncs, un requisit fonamental per al manteniment de les comunitats lingüístiques." (Bibiloni, 2000: 26).

Una vegada assimilades les rotundes reflexions anteriors, sols cal reconsiderar el cas valencià i acceptar la necessitat de considerar al nostre poble com una comunitat lingüística autònoma, en independència dels lligams que es vullguen en el restant del sistema lingüístic. De fet, darrerament s'han plantejat diverses propostes sobre reformes ortogràfiques convergents que tendrien a facilitar l'intercomprensió i l'intercomunicació entre les diverses modalitats lingüístiques occitanorromàniques (Penella, 1999; Audoier, 2002), una idea que uns altres autors també han suggerida per a totes les altres llengües romàniques i inclús per al conjunt de les europees (Siguan, 1996: 108 *passim*). En el nostre cas, facilitaria la solució

d'un dels principals problemes tècnics que a hores d'ara no han resolt els partidaris de l'uniformitat ortogràfica entre el valencià i el català: la diferenciació de la representació del so palatal fricatiu sort [ʃ] vs. africacat [tʃ], en especial a principi de paraula. Com és sabut, el català normatiu no contempla el so palatal africacat sort inicial llevat d'algunes excepcions geogràfiques: *xafar*, *xic*, *xarop*, *Xàtiva* (pero *txadià*). Per contra, el valencià general diferencia fonèticament el sons inicials de *chafar* i *chic* (per supost, també *chadià*) respecte els de *xarop* i *Xàtiva* (Sanchis Guarner, 1993: 92). Els partidaris de l'unificació ortogràfica podrien haver optat per escriure *txafar* i *txic* (i també *txadià*) per a distinguir-los de *xarop* i *Xàtiva* pero, una volta més, han preferit subordinar el seu "dialecte" per tal de no augmentar més encara les diferències gràfiques ab la llengua de la metròpolis. Una perspectiva convergent de tot el diasistema, si es renunciara a forçar una uniformitat ortogràfica absoluta que resultaria massa arcaisant, facilitaria l'acceptació del dígraf *ch* com a representació adequada del so palatal africacat sort en valencià, en consonància en la tradició lliterària i la realitat fonètica valencianes (tal com propon l'ortografia de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana en que està escrit est artícul), i en les solucions ortogràfiques occitanes (Bec, 1983: 43-44).

La ventaja de contemplar la situació llingüística valenciana des de la perspectiva de tot el sistema llingüístic és que deixa molt en evidència que lo que "trenca" el diasistema és l'insistència dels catalans en usar el seu dialecte oriental com a base de la codificació moderna de la seua llengua, quan moltes de les formes que introduïxen no tenen referent lliterari fins a finals del segle XIX i quan condenen les formes genuïnes valencianes a la dialectalisació i els registres coloquials. Com ara, el professor Colomina ha demostrat la coherència i continuïtat entre les solucions valencianes, les del català occidental i les dels parlars occitans, que molt a sovint també estan presents en els texts migevals (Colomina i Castanyer, 2002).

Conclusions

Fins a finals del segle XX, la nostra herència lliterària nos ha vingut en el nom de LLENGUA VALENCIANA i ha reflexat l'evolució pròpia i separada del model de llengua lliterària en terres valencianes respecte a les atres modalitats del nostre sistema llingüístic, l'occitano-romànic.

El concepte que tenim els valencians de la nostra llengua pròpia està influint radicalment en la percepció de la nostra (o les nostres) tradició(/ns) lliterària(/es). Aquells que consideren que la lliteratura en valencià dels segles XIX i XX no és digna ho fan, en gran mida, per la llengua en que està escrita, ya que s'aparta del model de llengua lliterària impulsat des de Catalunya i l'estimen inferior. Només recuperant, depurant a on siga necessari, la llengua en que els valencians hem estat escrivint en els últims segles, podrem retrobar l'autoestima en la llengua pròpia, element bàsic i fonamental de la llealtat llingüística. És dir, per a poder enllaçar en la nostra tradició lliterària, la codificació de la nostra llengua ha de ser estrictament valenciana, encara que açò implique mantindre diferències en la codificació catalana. La codificació moderna del valencià descansa en un llarc procés de consolidació que arranca de la recuperació de la consciència llingüística dels valencians a partir de la nostra Renaixença (Saragossà, 1999) pero ha donat lloc a dos sistemes ortogràfics que, a pesar de semblar-se, són diferents. La superació d'esta dualitat implica acceptar lo que de bo tinga cada sistema basant-se en l'història de la llengua i la valencianitat. En realitat i en contra de lo que s'ha dit interessadament en ocasions, la codificació llingüística proposta per la RACV (perfeccionant la de Fullana) no ha buscat la diferència per la diferència sinó que sempre ha perseguit una valencianitat que permeta la continuïtat en la tradició valenciana escrita, enllaçant-la en la llengua viva.

L'Història de la literatura valenciana de Sirera (1995) i l'Historia de la lliteratura valenciana d'Ahuir i Palazón (2001) suponen una superació de les tendències disgregadores de les històries per llengües i tornen a

la consideració unitària de la TLEV en independència de la llengua vehicular o de la filiació de la llengua pròpia. Açò nos dona una visió més coherent com a poble i com a cultura, al temps que permet entendre, per eixemple, que la nostra Renaixença no ix del no-res, sinó que troba uns antecedents temàtics claríssims en les noveles romàntiques historicistes d'un Vicent Boix, per molt que estigueren escrites en castellà. D'esta manera es contextualisa i dignifica la producció lliterària en llengua valenciana dels dos últims segles i s'evita la falsa sensació de discontinuïtat que a vegades tenim els valencians.

Esta manera clàssica i a l'hora nova d'enfocar la nostra TL permet incorporar a tots els autors en independència de la seua llengua vehicular (o de com l'escriguen). I, dins d'això, cal reivindicar explícitament la producció lliterària en valencià: "*L'estudi objectiu del passat literari valencià permetrà tres assoliments tan bàsics com són, en primer lloc, comprendre el nostre passat. En segon lloc, podrem reconciliar-nos amb els nostres precursors. I, finalment, ens sentirem continuadors de la seua tasca.*" (Saragossà, 2002: 130). En efecte, la reivindicació de la nostra lliteratura i un acostament més comprensiu al nostre passat ha de servir-nos als valencians a reconciliar-nos en la nostra història i a acceptar millor les nostres virtuts i els nostres defectes lo que, en el futur, nos permetrà respectar-nos més i relacionar-nos en els pobles veïns sense traumes ni complexos. En este conext, els intents de negar l'existència de la lliteratura en Normes de la RACV es fan cada vegada més insostenibles, més encara en un món globalisat a on, per fi, podem contar en criteris objectius de validació externa. No és admissible tractar d'ocultar totes estes aportacions simplement per a poder intentar justificar la versió "oficial" segons la qual estes Normes haurien segut unes propostes eixides de la política, buides i sense recolzament real. L'intenció de despullar-les d'efectes tangibles pretén reduir-les a una mera anècdota conjuntural, quan trencar la dictadura de silenci que ofega la lliteratura contemporànea escrita seguint este model de llengua ajudaria al comú dels valencians a conectar en la seua tradició

l·literària dels últims dos segles. És més, facilitaria l'identificació del parlant en la llengua escrita, la qual ja no podria ser considerada "inferior" pel fet de no coincidir en l'estàndart centraliste que s'ha intentat impondre des de Catalunya. Açò nos ajudarà a recuperar l'us i el prestigi social de la nostra llengua.

És important admetre també el paper i l'influència dels qui han escrit i investigat des d'una visió particularista de la llengua valenciana en tant que han frenat un procés d'assimilació completa del valencià i han servit de justificació oficiosa a les llínies d'investigació del món universitari que s'escabucen en la lliteratura popular valenciana per a retrobar lèxic i unes atres solucions llingüístiques genuïnes.

És precís conformar un estàndart valencià, en regles i normes transparents que done seguretat als parlants i escriptors, els quals necessiten sentir-lo com a propi i capaç de competir sense problemes a tots els nivells en el castellà. Est estàndart ha d'estar arrelat en la nostra tradició l·literària i en la nostra realitat llingüística actual per a permetre a la societat valenciana recuperar la confiança en l'ús de la seua llengua i, en fi, possibilitar una *llealtat llingüística* a hores d'ara molt precària. Un estàndart específicament valencià, com específicament català o específicament provençal no tenen perquè supondre una barrera a la comunicació dins del sistema llingüístic occitanorromànic ni un fre a la circulació dels productes llingüístics. Ans al contrari, quan els parlants es senten segurs i dominen la seua llengua no tindran cap problema en llegir, escoltar o vore productes realitzats en un atre estàndart del sistema. Tot és una qüestió d'educació i coneiximent plural. Perque, actualment, la tan nomenada "unitat de la llengua" referida al valencià i al català és més un desig o un objectiu a llarc determini que no una realitat. De cap atra manera s'explica el persistent conflicte llingüístic valencià i tantíssimes propostes d'estàndarts, subestàndarts, paraestàndarts i registres d'us com s'ha oferit als valencians, o la necessitat incontestable de fer "versions" específiques per a cada país, tant orals com escrites.

En este sentit, l'AVL, com a institució encarregada oficialment de la normativització de l'idioma valencià, tindrà èxit en la mida en que siga capaç de trencar en el sucursalisme lingüístic i contribuïxca decisivament a evitar que els valencians sigam ciutadans de segona categoria quan parlem i escrivim en la nostra llengua. Per a que les seues recomanacions siguen acceptades socialment i es tanquen les divisions entre els conreadors del valencià, cal que les seues decisions siguen raonades i es basen en criteris objectivables: història de la llengua, tradició literària valenciana i llengua viva. Ni més ni manco lo que li marca la llei.

El marc teòric del sistema occitanorromànic té encara molts punts per aclarir i desenrollar, pero facilita unes solucions a les tensions entre el desig de conservar la personalitat cultural dels diversos pobles que inclou i la necessitat de ser conscients dels estrets lligams culturals que han compartit durant segles. És dir, permet parlar de l'identitat diferenciada de les diverses varietats lingüístiques i de les tradicions literàries que les recolzen sense perdre de vista el substrat profundament unitari en que es sustenten.

BIBLIOGRAFIA

- AGULLÓ PASCUAL, B. (2002) *Criteris filològics del Pare Fullana en els anys 1918 i 1919*. València: Lo Rat Penat.
- AHUIR, A.; LÓPEZ, V. (1996) *Poesia patriòtica valenciana*. València: l'Oronella SEV [Els fanals de la terra, 1].
- AHUIR, A.; PALAZÓN, A. (2001) *Historia de la lliteratura valenciana*. València: l'Oronella SEV – Real Academia de Cultura Valenciana [Enciclopedia Tematica Valenciana, 2]. 2 vols.
- ALADERN, J. (1903) *Lo catalá ¿es Idioma ó Dialecte?* Barcelona: Imp. De Vidal y Planuch. [ed. facsímil. València: Librerías “París-València”, 1995]
- ALMELA I VIVES, F. (1934) *Historia de la literatura valenciana*. València: Excelentísimo Ayuntamiento de València [Publicaciones del Archivo Municipal] [ed. facsímil. València: Llibreria Va Nàixer, s.a.]
- ——— (1985) *València y su Reino*. 2ª ed. València: Del Cenya al Segura.
- ALMINYANA I VALLÉS, J. (1999) *El crit de la llengua. Denominació de la llengua valenciana: testimonis (sigles XIV-XVI)* [vol. I] *(sigles XVI-XVIII)* [vol. II]. 2ª ed. València: Lo Rat Penat.
- AUDOIER, M. (2002) Una forma comuna de tota la lenga d'Occ. *Paraula d'Occ*, (5): 27-38.
- AVL [ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA] (2003) *De les Normes de Castelló a L'Acadèmia Valenciana de la Llengua*. València: AVL – Generalitat Valenciana [Documents, 1]
- BADIA MARGARIT, A.M. (1985) *Gramàtica catalana*. 1ª ed., 3ª reimp. Madrid: Editorial Gredos [Biblioteca Románica Hispánica, Manuales, 10], 2 vols.
- BEC, P. (1983) *Manuel pratique d'occitan moderne*. Paris: Picard [Connaissance des langues, VII].
- BIBILONI, G. (2000) *Llengua estàndard i variació lingüística*. 3ª ed. València - Barcelona: Eliseu Climent editor [Contextos 3 i 4, 3].
- BLANCHET, P. (2003) The sociolinguistic situation of Provençal. *Real Academia de Cultura Valenciana, Serie Filologica*. (26): 123-131. [I Seminari Internacional de Llengües Minoritàries. València Ciutat, 11-12 de juliol de 2002]
- BONET, S. (2000) *Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle XX*. València: Universitat de València [Biblioteca Lingüística Catalana, 25] [Caps. 1, 2 i 4]

- BOSCH, MA; PUIMEDON, P. (1985). *Iniciació a la història de la literatura catalana*. Barcelona: Edhasa.
- CALPE, A.V. (1995) *La guerra insidiosa. El valencianisme irresolut*. València: Lo Rat Penat [Al vent, 8].
- ——— (1996). Valencioteca. Seleccio i recopilacio. *Lletraferit*, (1): 2-15.
- ——— (2001) *La medicina en els sainets d'Eduard Escalante*. València: Universitat de València. Tesis doctoral.
- ———; LÓPEZ VERDEJO, V. (2002) La Declaració Universal dels Drets Llingüístics i el cas valencià – The Universal Declarations of Linguistic Rights and the Valencian Case. *Real Academia de Cultura Valenciana, Serie Filologica*. 24.
- CARBONELL, A.; ESPADALER, A.M.; LLOVET, J.; TAYADELLA, A. (1986) *Literatura catalana dels inicis als nostres dies*. 3ª reimp. Barcelona: Edhasa.
- CATALEC (1998) *Catalec General d'Edicions en Llengua Valenciana*. València: Comite de l'Idioma Valencià – L'Oronella SEV.
- COLOMINA I CASTANYER, J. *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*. Alcoi: Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert", Diputació Provincial d'Alacant. 1985.
- COLOMINA I CASTANYER, J. (2002) El valencià dins l'espai occitano-romànic: paral·lelismes lèxics i fraseològics. *Paraula d'Oc*, (5): 7-26.
- COMPANY, R. (1988) De impura denominatione. En: Colomer, A., *et al. Document 88*. València: Eliseu Climent Editor [Edicions 3i4, sèrie "la unitat", 130].
- COSTA CATALÀ, J. (1987) Identitat de la llengua valenciana. *Real Academia de Cultura Valenciana, Serie Filologica*. (2): 85-121.
- ESPADALER, A.M. (1993) *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Barcanova.
- FABRA, P. (1984) *La llengua catalana i la seva normalització*. 2ª ed. Barcelona: Edicions 62 i "la Caixa" [Les millors obres de la literatura catalana, 28]
- FAUS I SABATER, S. (1980) *Resum històric de la llengua valenciana i dels seus escriptors*. 2ª ed. València: Editorial Marí Montañana.
- FERRANDIS I OLMOS, M. (1993) *La decadència valenciana. Historia i llengua*. València: Lo Rat Penat [Al vent, 5].
- FERRANDO, A. (1993a) Estudi preliminar. En: Sanchis Guamer, M. *Gramàtica Valenciana*. Barcelona: Editorial Alta Fulla [Documents de Filologia Catalana, 9]

- FERRANDO, A.; NICOLÁS, M. (1993b) *Panorama d'història de la llengua*. València: Edicions Tàndem [base de dades, 3].
- FORNÉS, L. (1991) El pensament fusterià de 1962 i l'anàlisi [sic] dels problemes sociolingüístics valencians a través de l'aplicació del concepte d'endodiglossia. *Lengas*, 30: 37-58.
- ——— (2001) "Lo filològ Michel Ventura Balanyà, una norma per lo diasistèma occitanò-roman". En: Kremnitz, G. et al. (ed.) *Le rayonnement de la civilisation occitane à l'aube d'un nouveau millénaire. 6e Congrès International de l'Association Internationale d'Études Occitanes, 12-19 septembre 1999*. Wien: Edition Praesens – Wissenschaftsverlag.
- GUINOT I GALAN, J.M. (1988). La llengua valenciana hui. *Real Academia de Cultura Valenciana, Serie Filologica*. (3).
- LLOMBART, C. (1883) Los fills de la Morta-viva. *Apunts bio-bibliogràfics pera la historia del renaiximent lliterari llemosí*. Valencia: Empreta d'Emili Pasqual, editor. [ed. facsímil. València: Edicions León Roca. 1973]
- LÓPEZ I VERDEJO, V. (2001a). Estàndart oral valencià. *Real Academia de Cultura Valenciana, Seccio de Llengua i Lliteratura, Bolleti*, (1): 7-34.
- LÓPEZ I VERDEJO, V. (2001b) *La filosofia llingüística de Carles Salvador, Lluís Revest i Josep Giner*. Valencia: Real Academia de Cultura Valenciana [Discurs llegit el dia 25 d'abril de 2001 en la seua recepcio com a Academic de Numero per l'Ilm. Sr. En ———].
- LÓPEZ I VERDEJO, V. (2002). *L'arcaisme en la comarca de l'Horta Sud*. Valencia: Universitat de València. Tesis doctoral.
- MARTÍ DE RIQUER, M. (1964) *Història de la Lliteratura catalana*. Esplugues de Llobregat: Ariel, D.L. 4 vols.
- PENELLA I RAMON, A. (1999) Bases per a una neokoiné occitano-romànica. *Paraula d'Oc*, (3): 28-33.
- SEMPERE REIG, J.E. (1999) *Valencià en perill d'extinció*. València: l'autor.
- RIBELLES COMÍN, J. (1920) *Bibliografía de la lengua valenciana*. Madrid: Impr. de la "Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos". [ed. facsímil. València: Diputació de València. 2001]
- SALMINEN, T. (2003) Languages, language boundaries and language communities in Europe and beyond. *Real Academia de Cultura Valenciana, Serie Filologica*. (26): 53-62. [I Seminari Internacional de Llengües Minoritàries. Valencia Ciutat, 11-12 de juliol de 2002].

- SALVADOR V; ESCRIVÀ, V. (1986) *Invitació a la literatura catalana amb pròleg de Joan Fuster*. Consorci d'Editors Valencians: València. 449 pp.
- SANCHIS GUARNER, M. (1985) *La llengua dels valencians*. 10ª ed. València: Eliseu Climent, editor [sèrie "la unitat", 7].
- ——— (1993) *Gramàtica Valenciana*. Barcelona: Editorial Alta Fulla [Documents de Filologia Catalana, 9].
- SARAGOSSÀ, A. (1999) Passat i futur de la normativa lingüística valenciana: emmarcament general. *Paraula d'Oc*, (3): 34-46.
- ——— (2002) *El valencià del futur. Una contribució ideològica*. 2ª ed. Benicarló: Edicions Alambor [Biblioteca Llengua i País, 4].
- SEGARRA, M. (1985) *Història de l'ortografia catalana*. 1ª ed. Barcelona: Editorial Empúries.
- SIGUAN, M. (1996) *La Europa de las lenguas*. Madrid: Alianza Editorial [Alianza Universidad, 839].
- SIMÓ SANTONJA, V. (1979) *¿Valenciano o catalán?* Valencia: Artes Gráficas Soler [- Centro de Cultura Valenciana].
- SIRERA, JL. (1995) *Història de la literatura valenciana*. València: Edicions Alfonso el Magnànim (IVEI), Generalitat Valenciana.
- VENY, J. (1987) *Els parlars catalans. Síntesi de dialectologia*. 7ª ed. Palma de Mallorca: Editorial Moll. 248 pp.